

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA**

Katedra: speciální zootechniky

Obor: všeobecné zemědělství

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ZPRACOVÁNÍ VIRTUÁLNÍHO ATLASU PLEMEN KONÍ

Autor diplomové práce:
Eva Dvořáková

Vedoucí diplomové práce:
doc. Ing. Miroslav Maršálek, Csc.

2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením za použití materiálů uvedených v seznamu literatury.

V Českých Budějovicích, 28. dubna 2006

.....

Eva Dvořáková

Touto cestou děkuji vedoucímu mé diplomové práce Doc. Ing. Miroslavu Maršálkovi, Csc. za pomoc a připomínky při zpracování této práce.

ABSTRAKT

Cílem diplomové práce bylo zpracování atlasu plemen koní do formy vhodné pro snadnou orientaci v plemenech koní chovaných v ČR.

Použitý materiál byl získán z odborných a vědeckých publikací zabývajících se chovem koní a internetových stránek věnovaných chovu jednotlivých plemen. Fotografický materiál zahrnující téměř 100 fotografií, byl získán osobně při přehlídkách koní, na výstavách, u soukromých chovatelů nebo chovatelských organizací či státních institucí zaměřených na chov koní.

Ve výsledcích jsou prezentována jednotlivá plemena chovaná v ČR. Výsledky obsahují 20 nejvýznamnější plemen, která jsou zpracována přehledným způsobem zahrnujícím původ, perspektivu využití plemene, základní charakteristiku a stav koní v ČR. Údaje uvedené u těchto plemen se opírají o informace obsažené ve schváleném Řádu plemenné knihy pro jednotlivá plemena a statistické informace o počtu koní příslušného plemene chovaného v ČR.

Výsledkem práce je forma písemná zahrnující základní informace o vývoji a původu koní, doplněná fotografickým materiálem získaným na přehlídkách a výstavách koní a fotografickým materiálem publikovaným chovatelskými organizacemi případně autory citovanými v seznamu literatury. Fotografický materiál byl zpracován v digitální formě a utříděn v souladu s poznatky o vývoji a původu plemen koní v návaznosti na použité způsoby třídění plemen a užitkových typů koní. Práce zahrnuje tabulky a grafy vyjadřující změny stavů chovaných koní a rozdíly v tělesných rozměrech jednotlivých plemen.

Fotografie jsou doplněny základními informacemi o původu a chovateli koně.

Práce obsahuje CD nosič s výsledky připravenými pro prezentaci na internetových stránkách.

SUMMARY

The objective of the diploma thesis was to compile a horse breeds atlas in a form which is convenient for orientation in the horse breeds kept in the Czech Republic.

The material used was acquired from academic and scientific publications dealing with horse breeding and also from web pages dedicated to breeding of particular horse breeds. The photographic material including almost a hundred of photographs was gathered in person at horse shows, exhibitions, from private horse breeders, breeding organizations and from state institutions specialized in horse breeding.

In the results there are presented individual horse breeds kept in the Czech Republic. The results containing twenty most significant horse breeds are processed in a lucid manner including the origin and the prospects of utilization of the horses as well as their elementary characteristics and numbers in the Czech Republic. The data indicated alongside the breeds are based on the information mentioned in the authorised version of the Stud Book of individual breeds and also on the statistical information concerning the numbers of horses of the particular breeds kept in the Czech Republic.

The outcome of the research is a written form which contains basic information about the development and the origin of the horses supplemented by photographic material gained at horse shows and exhibitions and further supplemented by photographic material published by breeding organizations and by authors mentioned in the works cited. The photographic material was digitally processed and classified in accordance with the knowledge of the horse development and origins and also in correspondance with the employed means of categorization of breeds and working type horses. The thesis includes charts and graphs depicting the changes in the numbers of horses kept and the differences in the physical proportions of the particular breeds.

The photographs are supplemented by basic information concerning the origin and the breeder of the horse.

The thesis contains a CD comprising the results which are prepared for the presentation on web pages.

1. Úvod

Když se člověk a kůň střetli poprvé, byl již kůň vývojově téměř ustálen, „hotový“ – zatímco člověk se nacházel teprve na prahu své vlastní evoluce. Kůň tak byl tichým účastníkem vzestupu člověka od jeho jeskynní podoby až do nejvyššího vývojového stádia – Homo sapiens. Kůň napomohl člověku, aby se stvořil.

Na jedné z výprav narazil člověk na koně-bylo to setkání lovce a kořisti.

Tento první užitek, který měl člověk z existence koně, nepřesahoval nikterak mez užitku, plynoucího lidem z bytí jiných zvířat.

Ale kůň, ovšem kůň dob daleko pozdějších, byl předurčen k tomu, aby dal do služeb člověka nejen svoji krásu, tělesnou zdatnost, temperament, vytrvalost, sílu a rychlost, ale i svoje vlastnosti duševní – dobromyslnost a učenlivost.

Vždyť kůň sytil odedávna svou krásou věčně žíznivá srdce sochařů, malířů, básníků, historiků, filosofů i národohospodářů a svými vlastnostmi fyzickými i psychickými byl nepostradatelným pomocníkem člověka v jeho bojích s protivníkem i s přírodou.

Chov koní je aktuálním odvětvím živočišné výroby. Stavy koní se v posledních deseti letech výrazně zvyšují z 18 039 (což byl nejnižší stav koní v ČR) na současných více než 55 000 ks v české republice a objevují se zde kromě tradičních plemen i plemena která se v Čechách v minulosti nechovala jako jsou westernová plemena, Fríští koně, a i některá chladnokrevná plemena jako například Shire a podobně. Proto je aktuální, aby studenti zemědělské fakulty a i případní studenti středních škol měli přehled o současných chovaných plemenech a o jejich základních vlastnostech a charakteristikách. Z tohoto důvodu byla zpracována diplomová práce jejímž cílem bylo vytvořit v digitální formě přehled o současných plemenech chovaných v České republice především s důrazem na ta plemena u kterých je v ČR vedena plemenná kniha a informace o těchto plemenech doplnit fotografickým materiálem, který by umožňoval základní orientaci nejenom v plemenech chovaných v Čechách, ale v i utváření a případně odlišnostech plemen chovaných v České republice protože u plemen rozšířenějších v jednotlivých evropských státech se přece jenom v jednotlivých státech objevují rozdíly. Příkladem může být lipický kůň nebo sportovní plemena koní využita především ke skokovým disciplínám.

Cílem práce bylo zpracovat přehled o chovaných plemenech v ČR a doplnit jej fotografickým materiálem, který by sloužil jako ukázka těchto chovaných plemen.

2. Literární přehled

2.1. Vývoj koně

Myšlenku, že živočichové, včetně člověka, se vyvíjeli po miliony let a přežívali díky schopnosti přizpůsobovat se změnám prostředí, vyjádřili dva britští přírodovědci, Charles Darwin (1809-1882) a Alfred Russel Wallace (1832-1913) (**EDWARDS, 1994**).

Nejvýše organizovaná skupina živočichů – savci – se počíná objevovat na zemi už na počátku druhohor – ve svrchním triasu. Je pravděpodobné, že právě do tohoto období spadá vývoj primitivních savců z některé skupiny vymřelých plazů (patrně z řádu Theromorpha), u nichž lze v utváření zubů a ve stavbě lebky pozorovat náznaky vlastností typických pro savce. Během následujících období druhohor – jury a křídly – ovládají pevninu četné skupiny plazů a dosahují ve svém vývoji vrcholu. Avšak na sklonku křídly – v důsledku rozsáhlých změn v zemské kůře a s nimi spojených pronikavých změn klimatu – valná část druhohorních plazů vymírá. A tehdy osazují pevninu savci, kteří se snadno přizpůsobili novým podmínkám. Počátkem třetihor – v eocénu – pozorujeme v pravém slova smyslu explozivní vývoj savců, rychle se rozmnožujících v četné vývojové větve podle různých podmínek prostředí. Můžeme už tehdy sledovat řadu skupin, jejichž vývoj vede až k dnes žijícím formám savců (**BÍLEK, 1955**).

Paleontologie, nauka o vyhynulém tvorstvu, klade začátek vývojové řady koní na počátek doby třetihorní, nazývané periodou savců (ŠULC, 1946).

Vývojová řada předků dnešních koní se svými četnými přechodnými formami jest klasickou ilustrací Darwinovy vývojové teorie, neboť v této řadě je možno krok za krokem sledovati přeměnu tvaru těla, stavby končetin a struktury zubů, tak jak vývoj postupoval od pětiprstých savců velikosti lišky, až k dnešní formě koně (**BÍLEK, 1933**).

Jak uvádí **DRAPEROVÁ (1996)** patří dnešní kůň, *Equus caballus*, do čeledi Equidae spolu s osly a zebrami. Equidae spadá do řádu Perissodactyla, kam patří i tapíři a nosorožci, kteří pocházejí ze skupiny primitivních, dávno vyhynulých předků všech kopytnatých savců, Condylarthra.

BÍLEK (1955) se domnívá, že na prahu vývojové řady je obtížné rozeznat předky koní od současných předků tapírů a nosorožců. Obojí mají s koněm patrně stejný původ i mnohé znaky společné, hlavně ve stavbě chrupu, lichoprstých končetin, v nápadné pohyblivosti horního pysku a v jiných znacích, pro které se koně, tapíři i nosorožci shrnují do společného řádu lichokopytníků.

Kůň je v živočišné říši jedinečným příkladem vývojové teorie. Je živočichem – savcem, u kterého se našla celá nepřerušovaná vývojová řada jeho předků, od původní formy, až po dnešního koně (**ŠTRUPL, 1983**).

Zdá se to neuvěřitelné, ale všechny vývojové znaky dosvědčují, že maličký Eohippus skutečně byl prapředkem všech současných koní – od něho se odvíjí dlouhý a bohatý příběh královského rodu Equus... (**MAHLER, 1995**).

Dnešní kůň je jednokopytníkem, jeho předkové byli však víceprstými lichokopytníky. Je to velmi průkazný důkaz, jak se tvorstvo mění vlivem měnících se podmínek prostředí (**BÍLEK, 1955**).

Tento vývoj od primitivních předků lichokopytníků až k dnešním jednokopytníkům lze sledovat v Severní Americe, kde bylo v třetihorních vrstvách nalezeno mnoho úplně zachovaných koster starších i mladších předků koní. Paleontologové z nich sestavili vývojovou řadu, jakou nemá žádný jiný řád savců (**BÍLEK, 1955**).

Pečlivým zhodnocením a výzkumem nalezených zkamenělin se podařilo podrobně objasnit vývoj čeledi koňovitých od eocénu (starších třetihor) z doby před 60 miliony lety, až po počátky zdomácnění koně přibližně 4 000 let př.n.l. malé zvíře, od něhož se odvozuje původ dnešního koně, nazvali vědci Eohippus, kůň z úsvitu dějin (jitřní kůň) (**EDWARDS, 1994**).

Stejně jako jiní živočichové, byl i tento prakoník výsledkem a součástí nepřetržitého vývoje. Jeho přímými předky byli podivní vymřelí kopytníci řádu Condylarthra, kteří žili asi před 75 miliony lety a jsou považováni za výchozí typ všech kopytnatých. (**EDWARDS, 1994**)

I **BÍLEK (1955)** uvádí, že za východiště všech kopytníků podle Cappyho se dnes považuje čeleď Condylarthra z nejstarších eocéních vrstev Severní Ameriky. Také v Evropě byly nalezeny některé druhy příslušné do této skupiny. Nejznámější z nich je Phenacodus primaevus. Měl krátké, pětiprsté končetiny, našlapoval na celé chodidlo a na konci prstů měl malá kopýtká. Svým chrupem jevil jistou podobnost s chrupem předků lichokopytníků. Výše organizovanou skupinou byla Amblypoda, jejichž hlavním

zástupcem byl Coryphodon. I ten byl ještě poměrně těžkopádné zvíře, našlapující na pět prstů opatřených kopýtky, z nichž třetí byl ze všech nejdelší a nejsilnější (**BÍLEK, 1955**).

Marsh a Kowalewski soudí, že potomci Coryphodona se rozdělili ve tři větve, z nichž jedna vede ke slonům, druhá k prasatům a třetí ke koním. Také Wilkens a Duerst uvádějí Coryphodona za přímého předka koní, ačkoliv dnes u odborníků převládá názor, že výchozím typem k lichokopytníkům byla jediná Condylathra, resp. Phenacodus (**BÍLEK, 1933**). Žily asi před 75 miliony let a jsou považovány za výchozí typ všech kopytnatých. (**EDWARDS, 1994**).

Předkové koní i jiných kopytníků měli na každé noze pět prstů s velmi silnými, tlustými rohovými drápy. (**EDWARDS, 1994**)

Fylogenetický vývoj koně:

V období eocénu ve starších třetihorách, zhruba před 60 miliony let, započal vývoj koně (**EDWARDS, 1994**).

Geologické období vývojová řada rodů

Třetihory

Eocén	- Eohippus
	- Orohippus
	- Epihippus
Oligocén	- Mesohippus
	- Miohippus
Miocén	- Parahippus
	- Meryhippus
Pliocén	- Hipparion
	- Pliohippus

Čtvrtohory - Equus

(**FLADE, 1981**).

Vedle těchto hlavních herců v složitém dramatu vývoje koňského rodu ovšem vystupuje i celá armáda statistů s méně pokročilými znaky, kteří dříve či později vymřeli podle nemilosrdného zákona přírodního výběru (**EDWARDS, 1994**).

Eohippus nebo Hyracotherium

V roce 1867 byla v eocéních horninách objevena téměř úplná kostra příslušníka rodu Eohippus. Pocházela z Wyomingu a podle ní a dalších nálezů i z jiných amerických států se nakonec podařilo odhalit celý vývoj koní. V Evropě se však už o třicet let dříve našly pozůstatky, původně zařazené do blízkosti damanů (Hyrax), a proto v roce 1840 dostaly jméno Hyracotherium (**EDWARDS, 1994**). Evropské naleziště se nacházejí zejména v severní Francii v Cernaye poblíže Remeše a také poblíže Londýna. (**BÍLEK, 1955**). Trvalo skoro sto let, než se podařilo prokázat, že malé odchylky nemají větší hodnotu než druhové rozdíly a že jde o jediný rod. Dle **EDWARDSE (1994)** je dnes Hyracotherium platným názvem všech starobylých eocéních prakoníků, Eohippus je jen synonymem. Název Hyracotherium je použit například v anglické knize The Book of the Horse (český překlad: Velká kniha o chovu a výcviku koní). **BÍLEK (1955)** se zmiňuje, že v eocéních vrstvách v Evropě byly nalezeny obdobné končetiny čtyřprstého předka koní jako v USA a že tento savec byl nazván Hyracotherium. Dále však používá název Eohippus, jelikož za jeho života ještě nebyl název staršího evropského nálezu téže kostry uznán jako oficiální pojmenování prapředka koně, a tak se stalo, že od něj všichni další autoři přebírají Americké synonymní pojmenování. Například autoři: **J.NAVRÁTIL, J.ŠTRUPL, J. DRAPEROVÁ** používají pouze název Eohippus.

Hyracotherium (Eohippus)

Malé zvíře velikosti lišky (**NAVRÁTIL, 2000**) mělo znaky upomínající na starší předchůdce kopytníků – šelmy (**BÍLEK, 1955**). Hyracotherium, z kterého se vyvinul dnešní kůň, měřilo asi 25-45 cm (**NAVRÁTIL, 2000**), vážilo asi 5,5 kg (**EDWARDS, 1994**) a žilo v třetihorách ve spodním (raném) eocénu před 55-60 miliony let (Navrátil). Šelmu připomínalo poměrně krátkou hlavou, 44 zuby (zubní vzorec jako šelma 3 1 4 3/3 1 4 3), s hrbolatými stoličkami (**BÍLEK, 1955**). Nízké stoličky (asi jako prasata a opice) byly ideálně přizpůsobené ke žvýkání jemných, šťavnatých listů nízkých keřů (**EDWARDS, 1994**). Dále krátký krk, pružný, klenutý hřbet, ruční a hleznové klouby ještě blízko u země, ale končetiny již poměrně dlouhé (**BÍLEK, 1955**). Na předních nohou mělo zvíře pět prstů, z nichž čtyři, které se dotýkali země, měli kopýtka. Palec se již země nedotýkal, a proto kopýtka zcela zakrněla. Na zadních nohou mělo sice zvíře také pět prstů, ale jen tři z nich, které se dotýkaly země, měly kopýtka. První a pátý prst, který se země nedotýkal, kopýtka neměly (**ŠTRUPL, 1983**). Za prsty však měli tito koníci ještě nášlapný polštářek, jaký dnes chrání střed psí tlapky. Podle mínění některých odborníků je zbytkem tohoto polštářku „ostruha“, malý rohovitý útvar na zadní straně špičky

kloubu; je to tedy mozol metakarpální, nebo metatarsální. Široký nášlapný polštářek a roztažené prsty rozkládají váhu zvířete na větší plochu a umožňovaly mu snadno se pohybovat po měkké půdě tropického pralesa a po bažinatých březích vodních nádrží, kde tito předci žili. (EDWARDS, 1994).

Mesohippus

Rozdíly ve stavbě těla vyplývaly z přizpůsobování měnícímu se prostředí (EDWARDS, 1994). S ústupem pralesů se musel přizpůsobovat novým podmínkám (MAHLER, 1995).

Byl to mírně upravený zvětšený Eohippus, který byl v kohoutku asi 45 cm vysoký. Měl ještě klenutý hřbet, ale nohy již byly poměrně delší a počet prstů na předních nohou se snížil na tři, našlapoval však na tři prsty i zadními končetinami. Objevily se také znaky vývoje třenových zubů a řezáků schopných silnějšího stisku a odkusování, takže tento koník si již mohl vybírat z rostlin různé kvality. Stoličky neměly dosud cement (EDWARDS, 1994).

Miohippus

Postupně probíhaly změny podnebí, utváření krajiny i rostlinstva. Pralesy ustoupily lesům mírného pásma a nakonec bezlesím pláním a na tvrdé půdě vyrůstaly jen tuhé a nevyživné traviny. Dle FLADE (1981) se před dravci chránili rychlým útekem, a proto se jim změnili končetiny. EDWARDS (1994) dodává, že je s mnohem větší stavbou těla a utvářením zubů pokročilejší. Vyklenutý hřbet, typický pro nejstarší formy, vymizel trup získal tvar, který spolu s dlouhýma nohama předurčoval zvíře k rychlému běhu.

Meryhippus

Tento předek koně měl již výšku v kohoutku 90-100 cm (FLADE, 1981). Zvíře mělo ještě tři prsty, ale celou hmotnost nesl již jen střední prst, dva postranní, též opatřené kopýtky, byly již zakrnělé, a za klidného pohybu se již země nedotýkaly. Delší krk umožňoval zvířeti pastvu na nízkém rostlinstvu a zvedání hlavy dostatečně vysoko pro dobrý rozhled. (EDWARDS, 1994).

Silnější stoličky s vysokými korunkami už chránila vrstva skloviny a mezi lištami na žvýkací ploše byla silná ložiska cementu, usnadňující drcení tuhých vrstev, což zlepšovalo trávení (EDWARDS, 1994).

Pliohippus

Jak uvádí **MAHLER (1995)**, jeho končetiny již byly tvořeny pouze jedním, prostředním prstem se zrohovatělým kopytem.

Dnešnímu koni se podobal celkovou stavbou těla. především na silných dosti dlouhých nohách měl už jen jediný prst s dokonalým kopytem. Postranní prsty byly skryty pod kůží, byla to dlouhá metapodia. V kohoutu byl vysoký jako pony – 122 cm (**EDWARDS, 1994**).

Equus

Koně rodu Equus se vyvinuli z rodu Pliohippus asi před dvěma miliony lety, na počátku dob ledových v Severní Americe. Už v téže době se tato větev koní přestěhovala do Starého světa, kde se dál rozvíjela, zatímco v Americe koně vymřeli.

rod: kůň (Equus)

- podrod: zebra (Hippotigris)
- podrod: osli (Asinus)
- podrod: polooslí (Hemionus)
- podrod: koně (Equus)

kříženci:

mula – kobyła a osel, mezek – hřebec a oslice, zebroid – kůň a zebra

2.2. Zoologické rozřídění equidů

řád: lichokopytníci (Perissodactyla)

čeleď: nosorožcovití (Rhinocerotidae)

tapírovití (Tapiridae)

koňovití (Equidae)

rod: kůň (Equus)

podrod: zebra (Hippotigris)

druh: Equus burchellii - zebra stepní (syn. E. quagga, E. b. cuninghamei
= zebra bezhřívá, E. b. selousii = zebra
Selousova)

poddruh: E. b. antiquorum - zebra damarská
E. b. boehmi - zebra Böhmová
E. b. burchellii - zebra Burchellova
E. b. granti - zebra Grantova
E. b. chapmanni - zebra Chapmannova

druh: Equus quagga - kvaga (syn. zebra kvagga)
Equus zebra - zebra horská (syn. z. obecná)

poddruh: E. z. zebra - zebra kapská
E. z. hartmannae - zebra Hartmannové

druh: Equus grevyi - zebra Grévyho (syn. z. habešská)

podrod: osli (Asinus)

druh: Equus asinus - osel africký (syn. E. africanus, Asinus
africanus)

poddruh:	E. a. africanus -	osel núbijský (syn. o. nubický, o. nubijský)
	E. a. somaliensis -	osel somálský
	E. a. taeniopus -	osel danakilský (syn. dankilský)

podrod: poloosli (Hemionus)

druh:	Equus hemionus -	osel asijský (syn. poloosel. p. asijský)
poddruh:	E. h. hemionus -	džigetaj
	E. h. hemippus -	ašdari (syn. osel syrský)
	E. h. khur -	khur
	E. h. kulan -	kulan
	E. h. finschi -	poloosel kazachstánský
	E. h. onager -	onager (syn. poloosel onager) (Pozn.: Někdy řazen jako samostatný druh E. onager.)
	Equus kiang -	kiang

podrod: koně (Equus)

druh:	Equus przewalskii -	kůň Převalského (syn. k. obecný asijský,
	kertag,)	
	Equus caballus -	tarpan (syn. Equus Gmelini)
poddruh:	E. c. ferus -	tarpan stepní (syn. kůň obecný tarpan)
	E. c. silvestris -	tarpan lesní
druh:	Equus occidentalis Steg.	diluviální kůň západní (syn. Equus robustus)
	Equus gracilis Ewart	horský kůň severský

2.3. Rozdělení plemen koní

1. z fylogenetického hlediska
2. podle stupně prošlechtění
3. podle převládající užitkovosti
4. podle geografického rozšíření
5. podle zemí vzniku
6. podle mohutnosti
7. podle kraniologických typů
8. podle temperamentu

2.3.1. Třídění plemen z fylogenetického hlediska

Dnešní plemena chovaná v jednotlivých světadílech lze z fylogenetického hlediska zařadit do čtyř plemenných skupin:

1. plemenná skupina koní mongolského typu (stepní)
2. plemenná skupina koní orientálních – východního typu
3. plemenná skupina koní okcidentálních – západního typu
4. plemenná skupina koní nordických – severských

Toto členění u nás zavedl zakladatel československé hipologie prof. MUDr. et PhDr. Fr. Bílek, který převzal třídění do tří plemenných skupin známého vídeňského zoologa a paleontologa O. Antonia a berlínského zoologa prof. Hilzheimera, který ke třem plemenným skupinám přičlenil čtvrtou, nordickou. I když se v literatuře objevují některé články s různými úvahami o původu koní, platnost Bílkem použitého třídění nemění **(DUŠEK a kol 1992)**.

1) skupina koní stepních, mongolského typu (primitivní)

prapředek – kertag - *Equus caballus Przewalski* - Polj.

S divokým koněm, kterého potkával pravěký lovec, se můžete setkat i vy. Prošel nezměněn lidskými dějinami a jako ozvěna dávných věků žije dodnes, byť pouze v zajetí.

Obýval kdysi stepi a pouště střední Asie – domorodé kmeny pro něj měly různé pojmenování: Kirgizové kertag, Mongolové tache, Čiňani jema. My ho známe podle jména badatele, který ho v minulém století v asijských stepích objevil – jako koně Převalského **(MAHLER, 1995)**.

Kertakové žili v celé oblasti Střední Asie a rozšířili se až do Evropy. Jejich velké počty dokumentují též nálezy kostí u Solutrée (střední Francie), kde pravěcí lidé lovíli tyto koně jejich naháněním na skaliska s hlubokými stržemi. Pádem do hlubin se pak koně stali kořistí lovců. Uvádí se, že na tomto pohřebišti bylo uloveno přes dvě stě tisíc koní **(DUŠEK a kol., 1999)**.

Do dnešní doby se tedy zachovala jen jediná forma divokých diluviálních koní, a to ve stepnatých pouštích střední Asie v okolí jezera Lob-Nor. **(BÍLEK, 1955.)** A to kůň Převalského, který je jediným dosud žijícím divokým předkem. Na existenci divokých koní upozornil v první polovině 19. stol ruský badatel Pallas a pak je v roce 1880 v Džungárské poušti objevil ruský kartograf a badatel N. M. Przewalski. **(DUŠEK a kol., 1999)**.

Početné stavy koní Převalského začaly prudce klesat s rozvojem tamního pastevectví – divocí koně konkurovali domácím stádům na travnatých pláních i u vyhledávaných napajedel. Pastevci se pustili do cíleného pronásledování a vybíjení těchto zvířat. Vědci, kteří se opožděně vydali za lovci, narazili už jen na osamělé jedince a zakrátko již hledali zcela marně... **(MAHLER, 1995)**.

Menší počet těchto koní – kertaků – byl odchycen a postupně se tyto koně rozmnožili v zoologických zahradách. Dnes známe „převaláky“ hlavně díky pražské zoologické zahradě, která před léty získala kertaky dovezené původně obchodníkem se zvířaty Hagenbeckem. Pražští převaláci si v zajetí zvykli natolik, že se rozmnožili v celé stádo. Jen do roku 1988 se v Praze narodilo 150 hříbat. Bylo proto možné poskytovat tyto koně i jiným střediskům, zakládat další stádečka **(MAHLER, 1995)**. Značnou zásluhu na rozvoji chovu těchto vzácných koní má pražská zoologická zahrada, která je iniciativou Dr. Wolfa pověřena vedením plemenné knihy těchto koní ve světovém měřítku **(DUŠEK a kol., 1999)**.

Stavy koní Převalského dosáhly již takového počtu, že zoologové podnikli jedinečnou akci a vypustili zachráněný druh opět do původní domoviny, volné přírody Mongolska.

2) skupina koní východních – orientálních (koně teplokrevní)

prapředek – tarpan - *Equus caballus Gmelini* – Ant.

Divoký kůň přežíval dokonce v další variantě: východoevropskými rovinami se ještě před sto lety toulali štíhlí koníci našedlé barvy s tmavým úhořím pruhem na hřbetě – říkalo se jim tarpani (MAHLER, 1995).

Zprávy o lehce stavěném tarpanovi z jižního Ruska jsou velmi rozdílné, někdy přímo protichůdné, ale to je dáno velkou proměnlivostí tohoto druhu. Tarpan má totiž nejméně dva poddruhy, stepní, který žil ve velkých stádech ve východní Evropě, hlavně na Ukrajině a v Povolží, až do poloviny minulého století, a poddruh lesní, který žil v lesích západní poloviny Evropy (EDWARDS, 1994).

Lovci a pastevcí je však zcela vyhubili, po tarpanech zbyla pouze jediná kostra v moskevském muzeu, snímek pořízený fotografem takřka „za pět minut dvanáct“, a dále písemný záznam, z němž neznámý svědek zachytil konec posledního tarpana: „Byla to klisna, kterou honáci pronásledovali za kruté zimy hlubokými závějemi. Na útěku spadla do ledové trhliny a zlomila si nohu – tak ji, bezmocně ležící, dostihli jezdci. Naložili ji na sáně a odvezli do zajetí. Po několika dnech však klisna zahynula. Stalo se to 25. prosince 1879.“ Bezmocný divák si zřejmě byl vědom historické tragédie, stála mu za písemný údaj. Udělal jí tečku, kterou navždy uzavřel příběh divokých tarpanů. (MAHLER, 1995).

Při ústupu stepí se i tarpan stěhoval na východ. Při tom byl podobně jako kertag nucen prožít dlouhou řadu desítek let v lesích a na lesních pastvinách (BÍLEK, 1955)

V minulém století byl vyhuben, zachovala se pouze varianta tzv. lesního tarpana v podobě koně bilgorajského v Bialoviežském pralese (NAVRÁTIL, 2000).

Podle BÍLKA (1955) našel profesor Vetulani z varšavské university v polských archivních pramenech zprávu, že stáda

divokých tarpanů žila v bělověžském pralese až do poloviny 18. století a že poslední stádo se udrželo v oboře hraběte Zámojského ve Zvěřinci u Bělověže až do roku 1815. Pro nesnáze spojené s vyživováním tohoto stáda se majitel rozhodl vychytat tarpany a rozdat je okolním sedlákům. Tito koně splynuli s domácím zemským chovem a na podkladě těchto potomků se chová kuň bilgorajský, ze kterého určitý křížením vznikl „polský tarpan“ nesoucí prvky původních divokých tarpanů (DUŠEK 1999). Stojatá hřívá, kterou se podle záznamů vyznačovali, dokazuje, že tu šlo o stádo skutečně divokých koní a nikoliv koní zdivočelých. Tato „lesní varieta tarpana“ byla Antoniem označena *Equus Gmelini Ant. var silvaticus*. Vet. V okolí Bělověže mají dosud tamní domácí koníci bilgorajští nejčastěji šedomodrou nebo šedožlutou barvu srsti (myšatí plaváci) s úhořím pruhem po hřbetě a černě žíhaným okolím kloubu zápěstního a hleznového. Koně takto zbarvené chovatelé v tamních krajinách jmenují dosud „tarpáni“ (BÍLEK, 1955).

Poslední jedinec v zajetí zahynul v roce 1887 v zoologické zahradě v Moskvě (EDWARDS, 1994).

Tarpan byl asi stejné velikosti jako kertag nebo o něco vyšší, tedy 135-145 cm v kohoutku, ale štíhlejšího a ve smyslu hippologickém ušlechtilejšího těla, neboť stál „na vyšší noze“. Nesl také výše hlavu než kertag. Jeho hlava byla lehčí a měla kratší obličejovou část, rovný nebo v nose mírně prohnutý profil. Barvou byl tarpan, aspoň podle ruských exemplářů soudě, šedivý plavák (myšák) a měl po hřbetě černý úhoří pruh začínající od kohoutku tam, kde hřívá končí. Také končetiny na zevní a zadní straně kloubu zápěstního a hleznového byly jako u kertaka černě kroužkovány. Jako pravý divoký kuň měl i tarpan na krku hřívu krátkou a stojatou (BÍLEK, 1955).

Skupina koní východních – orientálních se dále dělí na podskupiny:

- 1) podskupina koní iránských**
- 2) podskupina koní arabského typu**
- 3) plemena odvozená z berberskoarabské krve**

4) plemena pod vlivem anglických koní

3) skupina koní západních - okcidentálních (koně chladnokrevní)

prapředek – diluviální kůň západní (lesní) - *Equus occidentalis (E. robustus)*- Steg. Nejstarší relikty jednorstého koně byly nalezeny v nejstarších vrstvách třetihor. Nálezy ukázaly, že se vyskytoval ve dvou formách. V jedné lehčí a menší, která vedla ve čtvrtohorách jednak k divokému kertagu, předku koní mongolských, a jednak k divokému tarpanovi, předku koní orientálních. Ta druhá forma vedla k těžšímu divokému koni, jehož relikty se vykopávají dosti hojně ve spodních hlínách diluviálních. Při srovnání s lebkami dnešních koní západního typu je jejich vztah, původ nesporný (**BÍLEK, 1955**).

Kostra tohoto koně se výrazně lišila od ostatních nálezů, byl to velký kůň, který měřil v kohoutku až 180 cm, jeho hruběji utvářená hlava byla dlouhá, spíše klabonosá, obličejová část byla zřetelně delší než mozková a měla malé, podélně vejčité ocnice. Oproti tarpanům měl delší hřbet a jak uvádí **BÍLEK (1933)**, 6 bederních obratlů a širokou pánev se skloněnou křížovou kostí a silnější kostrou končetin.

BÍLEK (1933) dále uvádí, že z nálezů koster diluviálních variet předků západních koní poznáváme, že tito divocí koně dosáhli svého největšího rozšíření v době poledové, kdy se ledy stáhly ze střední Evropy na sever a kdy vlivem hojnějších srážek mizela step, a na velkých plochách narostl les, který dal vznik rozsáhlým mokřadům a šťavnatým porostům v nížinách, při pobřeží moří, v náplavech velikých řek i širokých údolích hor.

Ke zdomácnění předka této skupiny, západního divokého koně, dle **MAHLERA (1995)** došlo poměrně pozdě a zřejmě na více místech Evropy. Podařilo se to především prehistorickým Keltům – v římské říši byl kůň již běžně využívaným domácím zvířetem. Z úrodného západoevropského pobřeží pocházejí jeho zušlechtění potomci: velcí mohutní koně, tahouni nákladních valníků a dopravních vozů. Pracovní hodnota těchto chladnokrevníků způsobila, že se o ně záhy zajímal celý svět. Byl z nich odchován široký rejstřík plemen.

DUŠEK (1999) udává jako příklad domestikačních středisek Pyreneje a Alpy a dodává, že nejtypičtějším představitelem diluviálních variant je podle kraniologických znaků kůň norický

Na rovinatých pastvinách severozápadní Francie a v Belgii se zrodily ještě větší a silnější tahouni, jak uvádí **MAHLER (1995)**, vážili přes deset metráků, jejich výška

přesahovala 180 cm. Především belgičtí chovatelé se s chladnokrevníky domohli světového věhlasu – proto jejich plemeno dostalo označení belgičtí koně (dělili se ještě podle rázu na vlámské, brabantké a ardénské).

4) skupina koní severských – nordických (pony)

prapředek - *Equus gracilis Ewart*

Horský kůň severský, jak uvádí **BÍLEK (1933)** je menší postavy, rozšířen v severských zemích a bývá nazýván pony. Toto pojmenování se však nekryje úplně s typem koní nordických, poněvadž v Anglii se nazývá pony každý kůň pod 150 cm páskové míry jakéhokoliv plemene.

Jejich domovinou zřejmě byly nehostinné hornatiny a vřesoviště Anglie, Skotska a Irska i roztroušených severních ostrovů (už Caesar ve svých „Zápisích o válce galské“ s překvapením píše o malých konících, které Britové zapřahali i do válečných vozů...). Chov koní se na tajuplném Islandu rozvíjel po sedm století izolovaně (od roku 1200 do roku 1900 platil zákaz dovozu koní na tento ostrov). Islandského ponyho je tedy možno považovat za původní, primitivní podobu plemene (**MAHLER, 1995**).

2.3.2. Třídění plemen dle stupně prošlechtění

- plemena místní – původní – primitivní
- plemena přechodná – zušlechtěná
- plemena ušlechtilá – kulturní

2.3.3. Podle převládající užitekosti

- koně klusovní a cvalovní:
 - lehčí kostra, hlubší, užší a delší hrudník (větší kapacita plic = dýchací typ), dobře vypracované svalstvo, kosti končetin jsou delší, umožňují prostornější mechaniku pohybu
 - teplokrevníci = obecně jsou to lehčí, živější koně vhodné k jízdě i k lehčímu tahu.
- Koně tažní – krokoví:
 - vykonávají práci převážně v kroku
 - jsou celkově mohutnější, široký, sudovitý kratší hrudník, kratší svalstvo, lymfatické končetiny

- Koně nosní – soumaři:
 - menší tělesná stavba, jsou relativně delší
 - jsou schopni vyvažovat rovnováhu při nesení nákladu při nestejném zatěžování končetin při zdolávání těžkých horských terénů
- Vícestranný výkonnostní typ
 - plemena využívaná k více nebo ke všem pracovním požadavkům
 - tah, jízda pod sedlem, nošení břemen
- Jednostranný výkonnostní typ
 - plemena vyšlechtěna k jednomu výkonnostnímu využití

2.3.4. Podle geografického rozšíření

- plemena stepní
- horská
- severská
- jižní a pod.

2.3.5. Podle země vzniku

- plemena anglická
- francouzská
- americká
- německá
- ruská apod.

2.3.6. Podle mohutnosti

- plemena malá
- střední
- velká

2.3.7. Podle kraniologických typů

- plemena brachycefální – krátká lebka
- dolichocefální – dlouhá lebka

- dle profilu lebky (štíčí, rovná , klabonosá)

2.3.8. Rozdělení podle temperamentu

Chladnokrevník

Je to kůň odvozený od koně západního, mohutné stavby těla, obvykle s lymfatickými končetinami, vyznačuje se klidným temperamentem a většinou dobrým charakterem. Tito koně jsou nejčastěji využíváni k tahu. Do této skupina koní patří například kůň belgický, norický, peršeron, shire.

Teplokrevník

MARŠÁLEK (2005) uvádí, že je to kůň živějšího temperamentu využívaný k práci pod sedlem nebo všestranně užitkový. Má obvykle ušlechtilejší stavbu těla vyplývající z fylogenetického původu odvozovaného od skupiny koní východních.

Podle **NAVRÁTILA (2000)** jsou teplokrevní koně odvozeni od tarpana i kertaga.

Do této skupiny patří, jak poukazuje **MARŠÁLEK (2005)**, většina plemen koní využívaných v současné době ve sportovních disciplínách, např. český teplokrevník, hannoverský kůň starokladrubský kůň, arabský kůň, hucul.

V rámci teplokrevných plemen jsou některá plemena označována jako plnokrevná nebo polokrevná (**MARŠÁLEK, 2005**).

Čistokrevný kůň

kůň kteréhokoliv plemene, který nemá v blízkých generacích předků (většinou do 5. generace) přimíšenou krev jiných plemen (**NAVRÁTIL, 2000**).

Plnokrevník

Podle **NAVRÁTILA (2000)** je to kůň teplokrevný, jehož oba rodiče včetně jejich všech (!) předků jsou plnokrevní.

Jak **MARŠÁLEK (2005)** uvádí, je kůň dlouhodobě šlechtěný na určitou užitkovost, u něhož bylo dosaženo stupně prošlechtění, že přikřížením jiného plemene nelze požadované vlastnosti zlepšit. K plnokrevným plemenům se řadí:

Anglický plnokrevník – šlechtěný na výkonnost ve cvalových dostizích

Arabský plnokrevník - šlechtěný dlouhodobě na vytrvalost a odolnost

Achaltekinský plnokrevník – vynikajícím způsobem prošlechtěný na vytrvalost a výkonnost v extrémních klimatických podmínkách pouště. Zařazení tohoto plemene mezi plnokrevná plemena však není ve všech zemích akceptováno.

Polokrevník

Je kůň teplokrevný, jehož jeden z rodičů je plnokrevný anebo má ve svém rodokmenu plnokrevné předky (>50%), podle procenta plnokrevných předků pak rozlišujeme koně „vysoko“ a „nízko“ v krvi (NAVRÁTIL, 2000). V současné době je pojem polokrevník, podle MARŠÁLKA (2004), využíván pouze v dostihovém provozu pro zdůraznění, že se nejedná o plnokrevníka.

2.4. Přehled plemen koní chovaných ve světě

Dnešní plemena chovaná v jednotlivých světadílech lze z fylogenetického hlediska zařadit do čtyř plemenných skupin:

5. plemenná skupina koní mongolského typu (stepní)
6. plemenná skupina koní orientálních – východního typu (dále se dělí na podskupiny)
7. plemenná skupina koní okcidentálních – západního typu
8. plemenná skupina koní nordických – severských

Plemenná skupina koní	Kůň (plemeno)
1. Mongolských (stepní)	Altajský, baškirský, burjat, hailar, jabus, jakutský, kabardinský, kalmycký, kazašský, kirgizský, kuzněcký, metebský, minusin, mongolský, nogaiský, sibiřský, sanho
2. Orientální (východní) , podskupina koní:	
a) íránských	Achaltekinský plnokrevník, azerbájdžánský, jaf, jomutský,

	karabairský, karabašský, karadach, lesgin, lokajský, perský, turkmenský
b) arabských	Arabský plnokrevník, arabský polokrevník, berberský, bornu, čerkeský, darashouri, egyptský, estonský klepper, galla (habešský), kurdský, malopolský, mezopotámský, shirazi, strelecki, eyrský, tarbaid, těrský, tšenarani, togo
Plemena odvozená z berbersko-arabské krve	Albino, alter, amerikan Paint-Horse, andaluský, angloarabský, anglo-argentinský, anglický polokrevník, apalloosa, bahia, baleare, basuto, berber, buckskin, calabrese, calentero, camarganský, campelino, cartujano, costeno, cremello, criollo, brazileiro, curraleiro, dongola, erlenbecher, frederiksborger, fríský, grullo, guarapuavano, kastilský kladrubský, knabstrupper, libyjský, lipický, llanero, lusitánský, mangalarga, marinettis, mimbrillo, mimoseano, murgeser, navarský, neapolitánský, negrett, nordestino, orlovský, palomino, Paso Fino, polesinský, quarter horse, Rio Grande de Sul, ruský klusák, sabanero, salernský, sardinský, sertanejo, torický, western horse, zapata
c) tarpanovitých	Bilgorajský, šmudzin
d) anglických	Amerikan saddle horse, americký klusák, anglický plnokrevník, anglonorman, anglo – perský, auvergne, bavorský teplokrevník, brandenburský, buďonovský, burský, cleveland bay, clevelandský, cob, danubijský, donský, einsiedler, francouzský klusák, frencher, gerdenlandský, groningenký, hackney, hanoverský teplokrevník, hessenský teplokrevník, holandský teplokrevník, holštýnský teplokrevník, hunter, chapman horse, charentais, charolais, irish draught horse, jucker, karacabey, kisberský, kustanajský, limousin, litevský teplokrevník, masurský, meklenburský, morgan, německý jezdecký kůň, nonius, norfolkský, normanský, novokirgizský, oldenburský, pahlavan, plevenský, pommernský, posenský rotaler, rýnský teplokrevník, sadecki, selle, slezský, švédský teplokrevník, tennessee – walking

	horse, trakénský, ukrajinský, valer, velkopolský, vendes, východobulharský, východofríský, westfálský, württemberský, yorkshire coach – horse, zweibrükenský teplokrevník
3. Okcidentálních (západních-chladnokrevných)	Abtenauerský, amerikan cream draft horse, ardenský (belgický), augeronský, auoise, australský, berrichonský, běloruský, bitjuk (voroněžský), brabantský – belgický, bretoňský, buloňský, burbonéský, canchoie, clydesdalský, comtois, condrozský, conestoga, conguet, corlay, český, ermländer, finský (klepper), freibergský, hafling, holandský, italský, jihoněmecký (norik), jutský, litevský, lotyšský, maine, mäggenerský (Schwarzwälder Fuchse), moulassierský, mur – insulandský, norfolk – bretoňský, norický, peršeronský, pešorský, pinczgavský (norik), ruský, rýnsko – německý, severošvédský, shireský, sokolský, sovětský, stumherský, suffolský, šlesvický, španělsko – bretoňský, švédský arden, Trait du Nord, vladimirský, vlámský
4. Nordických (severských) pokračování 4. Nordických (severských)	Connemarský, dartmorský, dôle (gudbrandsdalský), dülmenerský, exnorský, färöer, fjordský, galloway, gotland (skogsross), hucul, chincotesque, islandský, kerry, konik, lofoten, lundy, lyng, mérens (ariegeosis), new forest, pottok, sable island, scotish highland (garron), sorraia, šetlenský, velšský
Ostatní „pony“ plemena (do 150cm výšky)	Achetta, albánský, americký pony, aragonský (navarský), arenbergsko-severokiršnarský, australský, aveligneser (italský hafling), bahr-el-ghazal, barra, barthais, basuto, baškirský, beludší, brumby (není ustálené plemeno), bucharský, cabulí, camargue, cayuse, dales, chickasan, fellpony, fullani, garrano, hackney-pony, inudiský, kabulský, kaspický, kathiawarský, korsický, kurdský, lakka, lehmukhlener, locote, madagassen, marquesaský, marsh, marwari, misekaja, mokan, mongolský, mouleki, navarský, nepálský ngada, panja, pegu, peneis, pindos, posavecký, severský skyroský, songhai, súdánský, turecký, unmol, veglis, wjatka, yagga, žmudský

Původem z koní mongolských	Adajevský, altajský, amurský, ananmitský, bali, batak (deli), bhotia, burmský, čínský (griffin), floreský, gayoe, gobi, hokkaido, hsiang, jávský, jünnanský, kašinský, kazašský, ketšni, kienyang, kwaitšon, lichwan, madurský, makassarský, mandareserský, mangeraiský, manipurský, preangarský, saiffin, samba, sandelwood, senner, siamský, siningský, spiti, sumbawe, šetchwan, tanghan, tarai, tatung, timor, wuchumutsin, yabo, yürnan
Původem z koní berbersko – španělských (criollo)	Andadores, cimarrones, costeno, falabella, filipínský, fullani, galiceno, haiti, morochuqu, saltenes, serrano

(DUŠEK a kol., 1992)

2.5. Přehled významu a využití koně:

Kultura a sport

- soutěže (sport)
 - jezdecké
 - skokové – parkury
 - drezurní
 - kombinované (military – všestranná způsobilost)
 - voltíž – gymnastika na neosedlaném koni
 - westernové (v Evropě)
 - distanční jízdy (USA a postupně i v Evropě)
 - honební ježdění (za smečkou psů, hl. Anglie a Irsko, USA)
 - záprahové
 - parkury
 - drezurní
 - kombinované (nejčastější)

- dostihy spřežení
- kombinované vozatajsko – jezdecké
- dostihy
 - cvalové - rovinové (klasické = chovné a ostatní)
 - překážkové - proutěné překážky
 - steeplechase
 - klusácké
- turistika
 - na osedlaném koni (v sedle)
 - v zápřahu
- rekreační ježdění
- léčebné ježdění
 - hipporehabilitace – léčba pohybového ústrojí jízdou na koni
 - hippoterapie – léčba mentálních poruch kontaktem s koňmi
- hry
 - pushball (koňská kopaná)
 - koňské pólo
 - koňská košíková
 - ostatní hry (zvl. asijských národů)
 - Hubertova jízda (slavnostní zakončení jezdecké sezóny tzv. „honem na lišku“)
 - Skijöring (lyžování za koněm)
- Hobby
 - držení koně
 - chov koní
- ostatní
 - přehlídky – výstavy – „koňské show“
 - jízdní policie
 - celní stráž
 - moderní pětiboj (disciplíny: parkur, plavání, šerm, běh a střelba)

- turistické použití fiakrů v historických částech měst
- film (např. historický, kaskadéři apod.)

Tažná síla

- lesnictví
- zemědělství tzv. vnitropodniková doprava

Nošení nákladů

- soumarští koně

Produkce surovin

- mléko
- hnůj
- maso, kůže, žíně, srst, kopyta.
- krevné sérum, očkovací látky

(NAVRÁTIL, 2000).

2.6. Význam uchování biodiverzity genových zdrojů

Biodiverzita nebo různorodost, ale také rozmanitost nebo pestrost, byla a je základem evoluce organismů a všeho živého na této planetě.

Interplemenná (plemenná) diverzita je ze šlechtitelského hlediska nejdůležitější a je dána počtem plemen jednotlivých druhů. U koní je popisováno celkem asi 520 plemen. Z toho je asi 330 plemen využívaných, 90 ohrožených a téměř 100 vzácných. Právě těchto 190 různých ohrožených a vzácných plemen tvoří cca 37% z celkového počtu plemen, které je nutno zachovat pro další generace.

Genetickou biodiverzitou nás obdařila příroda díky evolučnímu procesu a vzniku pohlavního rozmnožování a také proměnlivosti (polymorfismu) genetické informace, což potvrzují poznatky molekulární genetiky. V důsledku toho je možné říci, že téměř každý geneotyp na této planetě je originální, a proto velmi vzácný. Počty druhů na této planetě

jsou zatím pouze odhadovány, ale z poznanych asi 1,4 milionů v současné době již vymírá jeden druh za každou hodinu.

U koní je popisováno asi 520 plemen, z tohoto počtu je 37% ohrožených nebo vzácných. Genové živočišné zdroje patří do národního kulturního dědictví, jsou významné z ekonomického hlediska, nepostradatelné pro šlechtitelskou práci, mají ekologický, estetický a etický význam, který je potřeba speciálně a cílevědomě chránit. V České republice byl do programu uchování a využití genetických zdrojů zařazen **starokladrubský kůň, slezský norik, českomoravský belgický kůň a huculský kůň**. Metodou uchování genových zdrojů in situ a ex situ je nutno zachovat nejen tyto genové rezervy, ale také se zaměřit na regeneraci moravského teplokrevníka, šlechtění chladnokrevných koní a dalších populací koní (KUCIEL, 2004).

3. Cíl práce

S rozvojem moderní průmyslové společnosti dochází v ekonomicky vyspělých státech u značné části obyvatelstva ke snahám přiblížit se přírodě a k využití přírodního prostředí k relaxaci lidského organismu.

Jedním z prostředků přiblížení se k přírodě je využívání koní v oblasti rekreační, turistické, rehabilitační i v oblasti sportovních disciplín.

S nárůstem ekonomického potenciálu společnosti se proto rozvíjí ve vyspělých zemích i problematika chovu koní jako významné samostatné odvětví vytvářející podmínky pro zaměstnanost části populace.

S tím souvisí i potřeba získání dostatečného množství informací nejenom o využití a výcviku koní, ale i o chovu koní.

V posledních letech je k dispozici dostatek písemného materiálu zabývajícího se chovem koní a zabývajícího se chovem jednotlivých plemen a vznikem jednotlivých plemen koní ve světě. Tyto materiály jsou většinou finančně nákladné nebo obtížně dosažitelné a proto nemají studenti možnost běžně tyto materiály využívat.

Cílem práce bylo vytvořit přehled zahrnující základní informace o plemenech, využívající aktuálních možností digitální fotografie a použitelný případně i jako studijní materiál pro studenty Zemědělské fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, který by pomohl čtenáři v orientaci v plemenech koní chovaných v ČR.

Pro dosažení tohoto cíle bylo úkolem zpracovat literární podklady předkládající informace o vývoji a rozdělení plemen o vzniku a charakteristice plemen chovaných v České republice a tyto informace doplnit fotografickým materiálem zpracovaným v digitální formě. Konečným cílem bylo vytvořit CD nosič obsahující v přehledné formě informace o plemenech chovaných v ČR a využitelný případně jako studijní pomůcka.

4. Materiál a metodika

Použitý materiál byl získán z odborných a vědeckých publikací zabývajících se chovem koní a internetových stránek věnovaných chovu jednotlivých plemen a nebo vedených chovatelskými organizacemi pro jednotlivá plemena v České republice, případně zahraničí.

Fotografický materiál byl získán osobně při přehlídkách koní a na výstavách, nebo u soukromých chovatelů a nebo chovatelských organizacích, státních institucích zaměřených na chov koní. Snahou bylo vyfotografovat koně v předepsaném zootechnickém postoji. Některými fotografiemi šlo o vystihnoutí specifických rysů daného plemene a pro zdůraznění odlišností. Pro úplnost byly použity i některé fotografie z publikací a nebo internetových stránek a pro dokreslení některých vlastností koní byly využity i fotografie zaměřené na estetiku koně.

Byly zpracovány informace týkající se vývoje koně a utříděna vývojová řada pro snadnou orientaci v předcích dnešního koně.

Pro zoologické zařazení koně byl vypracován přehled celé čeledi koňovitých.

Byl vypracován základní přehled možností rozdělení plemen koní podle jednotlivých kritérií se zdůrazněním rozdělení plemen dle fylogenetického hlediska do čtyř skupin. Dle tohoto rozdělení jsou plemena uvedena ve výsledcích této práce. Toto uspořádání má podtrhnout význam původu jednotlivých plemen a orientaci v nich.

Pro upřesnění představy čtenáře o množství plemen chovaných na světě byl stejným způsobem uveden přehled plemen koní duplikovaný **DUŠKEM a kol., (1992)**.

Na konci literárního přehledu byly uvedeny způsoby a možnosti využití koně.

Ve výsledcích práce jsou prezentována jednotlivá plemena chovaná v ČR, nejvýznamnější plemena jsou zpracována dle uvedených charakteristik.

- 1) původ
- 2) perspektiva využití plemene
- 3) základní charakteristika
- 4) stav koní příslušného plemene v ČR

Informace o plemenech jsou doplněny údaji o stavech koní které charakterizují i vývoj počtu chovaných koní příslušného plemene.

Fotografický materiál byl utříděn a zpracován do přehledné podoby pro snadnou a rychlou orientaci v plemenech. Byla vytvořena digitální forma atlasu plemen koní chovaných v české republice.

Získané informace byly doplněny tabulkovými a grafickými přehledy o stavech koní a jejich vývoji a vlastnostech charakterizujících jednotlivá plemena. Výsledky byly zpracovány v tabulkách a grafech a kromě toho i ve formě digitální a tato digitální forma je připravena k publikování na internetu.

5.1. SEZNAM PLEMEN DLE FYLOGENETICKÉHO ROZDĚLENÍ

1. plemenná skupina koní mongolského typu (stepní)

Kůň Převalského

2. plemenná skupina koní orientálních – východního typu

a. íránských

Achaltekinský plnokrevník

b. arabských

Arabský plnokrevník
Shagya-arab

Plemena odvozená z berbersko-arabské krve

Fríský kůň
Lipický kůň
Starokladrubský kůň

c. anglických

Anglický plnokrevník
Český teplokrevník
Kůň Kinský
Moravský teplokrevník
Slovenský teplokrevník

3. plemenná skupina koní okcidentálních – západního typu

Českomoravský belgický kůň
Hafling
Norik
Slezský norik

4. plemenná skupina koní nordických – severských

Český sportovní pony
Hucul
Shetlandský pony
Velšská plemena pony

5.1.1. KŮŇ PŘEVALSKÉHO

Původ

S divokým koněm, kterého potkával pravěký lovec, se můžete setkat i vy. Prošel nezměněn lidskými dějinami a jako ozvěna dávných věků žije dodnes, byť pouze v zajetí.

Obýval kdysi stepy a pouště střední Asie – domorodé kmeny pro něj měly různé pojmenování: Kirgizové kertag, Mongolové tache, Čínani jema. My ho známe podle jména badatele, který ho v minulém století v asijských stepích objevil – jako koně Převalského **(MAHLER, 1995)**.

Kertakové žili v celé oblasti Střední Asie a rozšířili se až do Evropy. Jejich velké počty dokumentují též nálezy kostí u Solutrée (střední Francie), kde pravěcí lidé lovili tyto koně jejich naháněním na skaliska s hlubokými stržemi. Pádem do hlubin se pak koně stali kořistí lovců. Uvádí se, že na tomto pohřebišti bylo uloveno přes dvě stě tisíc koní **(DUŠEK a kol., 1999)**.

Do dnešní doby se tedy zachovala jen jediná forma divokých diluviálních koní, a to ve stepnatých pouštích střední Asie v okolí jezera Lob-Nor **(BÍLEK, 1955)**. A to kůň Převalského, který je jediným dosud žijícím divokým předkem. Na existenci divokých koní upozornil v první polovině 19. stol. ruský badatel Pallas, a pak je v roce 1880 v Džungáрске poušti objevil ruský kartograf a badatel N. M. Przewalski **(DUŠEK a kol., 1999)**.

Početné stavy koní Převalského začaly prudce klesat s rozvojem tamního pastevectví – divocí koně konkurovali domácím stádům na travnatých pláních i u vyhledávaných napajedel. Pastevci se pustili do cíleného pronásledování a vybíjení těchto zvířat. Vědci, kteří se opožděně vydali za lovci, narazili už jen na osamělé jedince a zakrátko již hledali zcela marně... **(MAHLER, 1995)**.

Menší počet těchto koní – kertaků – byl odchycen a postupně se rozmnožili v zoologických zahradách. Dnes známe „převaláky“ hlavně díky pražské zoologické zahradě, která před léty získala kertaky dovezené původně obchodníkem se zvířaty Hagenbeckem. Pražští převaláci si v zajetí zvykli natolik, že se rozmnožili v celé stádo. Jen do roku 1988 se v Praze narodilo 150 hříbat. Bylo proto možné poskytovat tyto koně i jiným střediskům, zakládat další stádečka **(MAHLER, 1995)**. Značnou zásluhu na rozvoji chovu těchto vzácných koní má pražská zoologická zahrada, která je iniciativou Dr. Wolfa

pověřena vedením plemenné knihy těchto koní ve světovém měřítku (**DUŠEK a kol., 1999**).

Perspektiva využití plemene

Stavy koní Převalského dosáhly již takového počtu, že zoologové podnikli jedinečnou akci a vypustily zachráněný druh opět do původní domoviny, volné přírody Mongolska.

Základní charakteristika

Kůň Převalského se geneticky liší od zdomácnělého koně, neboť má 66 párů chromozomů namísto 64 (**DRAPEROVÁ, 19997**).

Dle Edwardse (1994) se na pohled liší od domácích koní těžkou hlavou bez kštice, stojatou hřívou rostoucí až za ušima a zvláštním ožíněním ocasu.

V kohoutku měří průměrně 132cm (Draperová 1997 udává rozsah 122-132cm), srst má pískové barvy, černé nohy, často se zebrováním a velmi nápadný úhoří pruh. Žíně hřívky a ohonu jsou také černé, břicho je krémové. Někdy se i na plecích objevuje černý pruh, který se hřbetním vytváří „oslí kříž“ (**EDWARDS, 1994**).

Podle autora se u kertaga vyskytuje zbarvení plaváků, hnědáků a rovněž isabel.

DRAPEROVÁ (1997) míní, že „Převalák“ je vždy žlutý plavák se světlým zbarveným nosem a tmavou hřívou a ocasem. A že hříva, která roste vzhůru, každé jaro vypadává.

Podle **EDWARDSE (1994)** je stojatá hříva typickým znakem všech divokých koní a je dlouhá jen asi do 20 cm. Žíně divokých koní jsou mnohem hrubší a nevytvářejí kštici. Na horní části ohonu rostou žíně krátké, asi jako u muly, v dolní polovině dlouhé a hrubé. Dlouhá a těžká hlava má u klisen profil rovný, hřebci mají mírný klabonos. Oči jsou nasazeny vysoko, blízko uší a mají mandlový tvar. Srst kolem očí a huby je mnohem světlejší než na těle. Hřbet je rovný jako u oslů, zeber nebo kulanů, a nemá zřetelný kohoutek.

Zajímavosti

Dle **EDWARDSE (1994)** je tento kůň v přírodě sveřepé a bojovné zvíře, které se dvakrát ročně stěhovalo za pastvou a vodou.

Kůň Převalského je od přírody nevhodný pro ježdění a je schopen přežít s minimálním přídělem potravy a snášet krajní teploty (**DRAPEROVÁ, 1997**).

5.1.2. ACHALTEKINSKÝ PLNOKREVNÍK

Původ

Jak uvádí **DUŠEK (2000)**, patří tento kůň historicky mezi nejstarší plemena a tito koně jsou prastarými potomky proslaveného íránského chovu v nížinách Nisai. Již tehdy prosluli jako koně „nebeští“. Byli tak vzácní, že se jejich ukořisťení stalo i motivem válečných akcí.

Jeden z nejpodivněji vyhlížejících koní na světě je podle **DRAPEROVÉ (1997)** achaltekinec neboli turkmen.

Kořeny rodokmenu achaltekinského plnokrevníka sahají do období 2-3 tisíc let př. n. l., do Fergaské kotliny, která svou nepřístupností vytvořila ojedinělé podmínky pro dlouhodobý čistokrevný chov (ferganský, později též davanský kůň). Kolem roku 1000 n.l. se oblasti zmocnil staroturecký kmen Oguzů, který s islámem přijal i nové jméno – Turkméni. Zákony islámu naštěstí i nadále vedly k zachování čistoty chovu. Pod tlakem uzbekých kmenů byly turkmenské kmeny i s populací achaltekinských koní postupně vytlačeny na území dnešní Turkmenské republiky, kde extrémní klimatické podmínky provedly dlouhodobou přirozenou selekci chovného stáda (**ŘÁD PK, 1995**).

Perspektiva využití plemene

Jak uvádí **DRAPEROVÁ (1997)** živí a atletičtí achaltekinští koně se používají k všestranným jezdeckým účelům, včetně skokových soutěží a drezury, jejich neuvěřitelná vytrvalost je činí ideálními koňmi pro vytrvalostní ježdění, neboť jsou schopni urazit velké vzdálenosti v extrémních teplotách a při minimálním přídele potravy.

Achaltekinec je prosluly svou vytrvalostí na velkých vzdálenostech a krutých klimatických podmínkách, stejně jako svou zdatností v dostihu (**EDWARDS, 1994**).

DUŠEK (2000) popisuje, že největším výkonem achaltekinských koní byla v roce 1935 distanční jízda 34 jezdců na trati dlouhé 4200km. Jak upřesňuje **EDWARDS (1994)**, celková délka tratě byla 4 128, z toho 960 km vedlo pouští. **DRAPEROVÁ (1997)** upřesňuje, že poušť se jmenovala Karakum. Závodu se zúčastnili nejen achaltekinci, ale také koně jomudští. **DUŠEK (2000) i EDWARDS (1994)** se shodují, že neuvěřitelná cesta z Ašhabadu do Moskvy trvala 84 dní a tento skvělý výkon nebyl nikdy vyrovnán, natož překonán.

DUŠEK (2000) doplňuje, že denní průměr závodu byl 50 km, avšak tito koně při teplotě 50°C urazí za den 100km i více, na tom se shoduje s **MAHLEREM (1994)**.

Významný úspěch byla zlatá medaile v drezurě na olympijských hrách v Římě roku 1960 kterou získal Filatov na achaltekinském koni Absent (**EDWARDS, 1994**).

A světovým rekordem achaltekince jménem Perepel byl skok do dálky dlouhý 8,78cm (**DUŠEK, 2000**).

Nejen po těchto úspěších se zvýšil zájem o tak jedinečného, všestranného a vytrvalého koně jakým je právě achaltekinský plnokrevník.

Základní charakteristika

Plemeno je výjimečné svou ojedinělostí, elegancí, výkonností a mnohovariantním tónováním zlaté kovové barvy. Je středního tělesného rámce s výškou v kohoutku v průměru 158 cm (DUŠEK, 2000).

Jak uvádí **ŘÁD PK (1995)**, chovným cílem je achaltekinský plnokrevník základního typu dospívající v pěti letech stáří, použitelný pro jezdecký sport, hlava je střední, rovného profilu, štíhlá v nose, velké, výrazné oči, velké pohyblivé uši. Krk dlouhý, štíhlý, rovný, nízko nasazený, kohoutek vyšší, prsa ne příliš široká, rovněž hrudník není zvláště hluboký. Hřbet delší, dlouhá pánev pevně nasazená. Končetiny delší, štíhlé, přední úzce postavené, větší kopyta. Srst krátká, přiléhavá, lesklá, kůže jemná. Barva srsti různá, nejcennější je plavé zbarvení s nazlátlým leskem.

Jak dodává **MAHLER (1995)**, turkménští jezdci si nejvíce považují jedince s medově nazlátlou barvou a černými tečkami.

Kromě koní zlaté barvy jsou v chovu i bělouši, hnědáci, isabely a plaváci (DUŠEK, 2000).

Jak uvádí **EDWARDS (1994)**, podle západních požadavků není tento kůň právě dokonalý, má delší hřbet, nemá dostatečně osvalené bérce, často má plochý hrudní koš a hlavu nese vysoko na dlouhém krku, téměř kolmo, toto postavení značně snižuje ovladatelnost koně. Nenáročný, velice odolný kůň s dobrou konstitucí. Jak dále uvádí **Řád PK (1995)** je to mimořádně inteligentní kůň, jehož psychika je po staletí utvářena mimo stádo vazbou na jednoho konkrétního člověka. Temperamentní kůň, který vyžaduje konkrétní a neagresivní zacházení.

Základní tělesné míry v třech letech stáří by měli dosáhnout těchto minimálních hodnot

	Hřebci	Klisny
KHV (cm)	155	152
Obvod hrudníku (cm)	167	165
Obvod holeně (cm)	19,0	18,5

Při posuzování exteriéru se hodnotí plemenný typ s tím, že ruská plemenná kniha zná tři základní plemenné typy:

1. **základní – turkmenský typ**, dobře osvalený s výše nasazeným krkem
2. **střední – dagestánský typ**, středního vzrůstu v lehčí kondici
3. **masivní – kazašský typ**, robustní, klidný, dobře krmitelný, může se i zapřahat.

Chovná populace zahrnuje k roku:

Dle **Řádu PK** plemene, celkový stav koní achaltekinského plemene (včetně hříbat) na celém světě je k 1.1.1995 odhadován centrální evidencí VNIİK na cca 1 350 kusů.

V ČR je k tomuto datu 5 hřebců a 21 klisen a jsou soustředěna na farmě ACHAL-TEKE v Chrastavě u Liberce.

Každoročně zájem o chov těchto koní vzrůstá a jejich počet se zvyšuje.

Zajímavosti

Tvrdost plemene v mnohém vděčí drsnému životnímu stylu, který byl u něj po mnoho staletí uplatňován. Tradiční turkménská metoda chovu koní nezahrnovala ustájení. Zvířata byla kryta plstěnými příkrývkami s odkrytou hlavou a uvázána na pastevním provaze (**DRAPEROVÁ, 1997**). **EDWARDS (1994)** dodává, že dodnes jsou koně zabalováni do těžkých plstěných příkrývek, chránících je proti chladu, protože pouštní noci jsou studené i proti polednímu slunci, jež škodí zvířeti postrádajícímu podkožní tuk.

I výživa těchto koní je zvláštní. Jak popisuje **EDWARDS (1994)** i **DRAPEROVÁ (1997)**, turkmeni pro udržení kondice svého koně jej krmí dietně potravou s vysokým podílem bílkovin a malou dávkou objemného krmiva. Tradičním krmením jsou například granule ze sušené vojtěšky (pokud je k dispozici), hrudky z ovčího tuku, vajec, ječmene, kvatlamu, smažených těstových placek.

Označování Achaltekinských koní se provádí v souladu s ČSN 466006-5 „označování koní“ formou aplikace čipu s číselným, popřípadě kombinovaným kódem do levé části krku. Označování provádí odborná komise jmenovaná sdružením.

Tento způsob označení je humánní a trvale průkazný. A jak dále uvádí **ŘÁD PK (1995)**, označování achaltekinského plnokrevníka výžehem je z etických i estetických důvodů nepřijatelné.

Achaltekinci jsou proslulí oddaností svému jezdcovi – což nás nepřekvapí, jestliže je pravdivý příběh o turkmenském způsobu výchovy koně. Podle pověsti byli mladí koně chováni odděleně v jamách nebo ohradách. Všichni na ně házeli kameny kromě majitele.

Jen ten s nimi nakládal laskavě a krmil je. Tak se koně naučili důvěřovat pouze jednomu člověku a bát se všech ostatních. To mohlo mít za následek někdy problematickou povahu tohoto plemene (DRAPEROVÁ, 1997).

5.1.3. ARABSKÝ PLNOKREVNÍK

Původ

Tento kůň má mnohá nej, mnozí autoři (EDWARDS, 1994; DRAPEROVÁ, 1997; MARŠÁLEK, 2005) arabského plnokrevníka považují za nejkrásnějšího a nejušlechtilejšího koně na světě.

A jak udává ŘÁD PK (2004), je arabský kůň nejtypičtějším a nejčistším představitelem skupiny plemen orientálních - východních. Je to staré kulturní plemeno, jehož rychlý rozvoj a rozkvět chovu proběhl na Arabském poloostrově v 1. polovině 7.

století n.l.. (na tomto se shodují i ostatní autoři (DUŠEK a kol., 1999; DRAPEROVÁ, 1997; EDWARDS, 1994; MARŠÁLEK, 2005). Kořeny jeho chovu však směřují do podstatně dřívějšího období do Malé Asie a již ve starověku (VIII. a VII. století př.n.l.) a později i v Řecku byla známa forma velmi podobná dnešnímu arabskému koni. Do Evropy se arabští koně ve větší míře rozšířili v době křížáckých válek a začali pak postupně ovlivňovat evropské chovy (ŘÁD PK ARABSKÉHO KONĚ, 2004).

DRAPEROVÁ (1997) uvádí, že ač byl po mnoho staletí arabský kůň s velkou péčí šlechtěn, jeho skutečný původ není jasný.

Legends a historie

Kmeny Beduínů v Arábii mají jen málo psaných záznamů, ale rodokmeny svých koní se učily zpaměti. Jeden z prvních psaných záznamů o arabském koni zachytil arabský historik El Kelbi v r. 786, který načrtl historii a rodokmeny arabů od r. 3 000 př.n.l.. Jeho dílo pouze podtrhuje starobylost tohoto plemene. Později emír Abd-el-Kader (1808-1883) ve svých dopisech francouzskému generálovi Dumasovi (1803-1871) rozdělil historii tohoto plemene do čtyř epoch. První je samozřejmě nedůležitá, byla od Adama po Ismaela. Druhá: kdy Ismael, nevlastní syn Abrahamův a praotec beduínských kmenů, byl možná první osobou, která v Arábii užívala koně. Třetí: po rozprášení beduínů po smrti Ismaelově příběh pouštního koně pokračuje za vlády krále Šalamouna. Šalamoun zcela přehlížel izraelský zákon, který zakazoval chov koní jako modlařství, a naopak se zasloužil o jeho rozvoj. V královských stájích měl údajně 1 200 jezdeckých koní a 40 000 koní tažných, s kterými především obchodoval, když je z Turecka dovážel do Egypta. A nakonec je tu vliv proroka Muhammada a islámu, který se zasloužil o rozšíření tohoto plemene po Starém světě (EDWARDS, 1994).

Mohamed a jeho klisny

Píše se rok 622 n.l. a bývalý kupec Muhammad (též Mohamed) začíná prosazovat novou víru v jediného boha Alláha. Ostatním se to ale příliš nezdá, a tak mu začnou usilovat o život. Mohamed a jeho věrní nasedají na koně a památné noci 6. července 622 prchají z nepřátelské Mekky do Mediny. Toť fakta, nyní se však pohybujeme na tenkém ledu legend. Jedna praví, že po dlouhém a namáhavém útěku se koně běželi napít. Mohamed náhle dal trubkou signál k dalšímu pochodu. Pouze pět klisen se bez napití vrátilo k prorokovi a ten si jich tak cenil, že je zařadil do chovu a od nich pocházejí

nejušlechtilejší arabové. Byly to klisny Ku-Hai-Lan (Kohejlan), Sak-La_we (Siglavi, U-Bai_jan (O Bajan), Had-Ban (Hadban) a Ham-Da-Ne (Hamdani). Koně, kteří mají původ sahající až k těmto legendárním klisnám, se honosí přízviskem ASIL (tj. čistý) (**KOLÁŘOVÁ, 2001**), ostatní se nazývají KADIŠ (nečisté, podřadné, méněcenné) (**MAHLER, 1995**). Mohamed si brzy uvědomil cenu koní a mnohé pokyny o chovu koní „vpašoval“ přímo do posvátné knihy islámského náboženství – Koránu (**KOLÁŘOVÁ, 2001**). Jak uvádí **MAHLER (1995)**, beduíňští chovatelé fanaticky dodržovali náboženské příkazy o „čistotě“ chovu, dbali, aby nedošlo k přimíšení „cizí krve“. Cenili si jen těch koní, u kterých byl prokázán ze strany matky i otce původ od zakládající vznešené „Velké pěti“, z rodiny Al-Kham-Sa („Všech pěti“).

V České republice je arabský kůň chován v typu plnokrevném a čistokrevném (podle dřívějšího názvosloví označován jako arabský polokrevník) a základem arabského chovu jsou převážně koně původem z Topolčianek. Za plnokrevný chov odpovídá Asociace chovatelů plnokrevného arabského koně (ACHPAK) a část čistokrevných arabů, odpovídajících chovnému cíli Shagya-araba řídí uznané chovatelské sdružení Svaz chovatelů Shagya-araba ČR (SCH Sh-A ČR) (**ŘÁD PK ARABSKÉHO KONĚ, 2004**).

Za arabského plnokrevníka je považován v současné době kůň evidovaný a akceptovaný WAHO (World Arabian Horse Organization), přičemž předpokladem je prokazatelný původ směřující k originálním arabským kmenům koní (**MARŠÁLEK, 2005**).

Perspektiva využití plemene

ŘÁD PK (2004) počítá s použitím jak pod sedlo jako tzv. rodinný a vyjížděkový kůň (pro volný čas), soutěžní popř. drezurní, pro distanční jízdy, tak i do lehčí pracovní a kočárové zápreže. **KOLÁŘOVÁ (2001)** doplňuje použití pro westernová klání a také k rekreačnímu ježdění a chovatelským přehlídkám.

Základní charakteristika

Chovným cílem je všestranně výkonný, ušlechtilý, konstitučně tvrdý a dlouhověký arabský kůň středního tělesného rámce s dobrým charakterem, živým temperamentem, pevným zdravím a vytrvalostí, s použitím jak pod sedlo jako tzv. rodinný a vyjížděkový

kůň (pro volný čas), soutěžní popř. drezurní, pro distanční jízdy, tak i do lehčí pracovní a kočárové zápřeže (**ŘÁD PK ARABSKÉHO KONĚ, 2004**).

Stavbou těla se liší Arab od ostatních koní, má pouze 16 párů žeber, 5 bederních obratlů a 16 ocasních obratlů (ostatní plemena 18-6-18) (**KOLÁŘOVÁ, 2001**).

Arabský plnokrevník má malý, čtvercový rámec (kohoutková výška 142 až 150 cm), vyznačuje se ušlechtilostí, harmoničností, výbornou stavbou těla, suchou hlavou a končetinami. Hlava je krátká, jemná, široká v čele a hluboká v žuchvách, štíčího profilu, zvláště u plnokrevných arabských koní předváděných na světových výstavách. Uši jsou malé, oči a nozdry výrazné. Krk je vysoko nasazený a nesený v elegantním oblouku zvláště u hřebců. Krátkost těla je podmíněna krátkým hřbetem a bedry (původní arabští koně mají jen 5 bederních obratlů), záď je dlouhá, horizontální s vysoko nasazeným a v pohybu praporovitě neseným ohonem. Končetiny se vyznačují korektní stavbou, kopyta jsou pevná s kvalitní rohovinou (**MARŠÁLEK, 2005**).

Chody arabských koní jsou energické, jejich klus má vyšší akci a je prostorný, cval však méně, ale je rychlý a vytrvalý. Arabský kůň je dlouhověký, jeho delší doba vývoje se v evropských podmínkách chovu zkrátila (**DUŠEK, 1999**).

Třináctiletá klisna Andshayma urazila 285 km dlouhou cestu z Jemenu do Kuvajtu za 3 dny, bez vody a potravy, přičemž teplota ve stínu dosahovala 52°C. Arabský hřbec nesoucí 80 kg zátěže uběhl vzdálenost 475 km za 38,5 hodiny. Koně tohoto plemene dokáží běžně překonat s jezdcí 170 km dlouhý úsek pouští i několik dní za sebou.

Základní tělesné míry: Dospělí koně by měli dosahovat minimální rozměry:

	Hřebci	Klisny
kohoutková výška – hůlková	152 cm a více	148 cm a více

(**ŘÁD PK ARABSKÉHO KONĚ, 2004**)

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Koní celkem	Hřebců	Klisen
2004	68	15	53

V plemenářské dokumentaci se původ arabských plnokrevníků zaznamenává zelenou barvou. Plemennou knihu vede Asociace chovatelů plnokrevných arabských koní (<http://www.achpak.cz>).

Zajímavosti

Arabská láska ke koním byla vždy velice náročná, až drsná: beduíni navykají koně na žár slunce, na sporé krmení i napájení. Hříbata odstavují od matky už po jednom měsíci a dokrmují je velbloudím mlékem, datlemi a hrstkou ječmene. Klisny na noc přivazují ke stanům, nebo je dokonce nechávají nocovat uvnitř se svými ženami (MAHLER, 1995).

5.1.4. SHAGYA-ARAB

Původ

DUŠEK a KHOLOVÁ (1995) uvádějí, že nejstarší a nejvýznamnější čistokrevné plemeno na světě je arabský kůň. Předpokládá se, že se vyvinul z asijských divokých koní, kteří žili divoce v pouštní krajině Středního východu již 5 000 let před n.l. Většina odborníků se shoduje, že původním domovem byl Jemen na Arabském poloostrově.

DUŠEK a kol. (1999) uvádí, že Shagya-arab byl původní kmen, nyní je již samostatné plemeno, vznikl v hřebčíně Bábolna.

Podle **EDWARDSE (1995)** byl hřebcem – zakladatelem pro shagya-araby plnokrevný Shagya, z linie Koheilan/Saklavi, narozený v Síríi r. 1830.

Polokrevný Shagya se vyznačuje všemi vlastnostmi araba a mnohdy udivuje větší kvalitou a vyhraněnějším typem než současní čistokrevní arabové. Je to v zásadě užitkový kůň, chodící jak pod sedlem, tak v zápřeži.

Původ dnešního arabského plnokrevníka a arabského koně zasahuje podle pověsti až ke klisnám Abayilah, Seqlawiylah, Hamndniah, Kuhayilah a Hendbach. Jsou to klisny ze stáda 20 000 koní, které se po skončení několikadenní bitvy bez krmení a napájení vrátily na povel Mohamedův od tekoucího pramene bez uhašení žízně na zatroubení. Tím těchto pět klisen prokázalo neobvyklou poslušnost a mimořádnou odolnost (**ŠTRUPL a kol., 1983**).

MATOUŠEK a kol. (1996) uvádí, že vytváření tohoto plemene probíhalo na základě čistokrevné a příbuzenské plemenitby a tvrdé selekce dané podmínkami chovu. Odvozování chovu od vynikajících klisen, zakladatelek rodin (Koheilan, Syglavi, O-Bajan, Hadban a Hamdana) a výběr nejlepších hřebců je základem pro zlepšování celého chovu.

Podle **POLANSKÉHO a kol. (1983)** je krevní základna arabského koně vytvářena kmenovou strukturou po originálních arabských plnokrevných hřebcích, z nichž největší význam v našem chovu mají kmeny Shagya (1830), Dahoman (1946), Gidran (1816) z chovu maďarského hřebčína Bábolna.

ZUDA (1969) uvádí, že nejvýznamější účinek na náš chov měl pak arab chovaný v bývalých rakousko-uherských hřebčinech, a to zejména hřebčín Bábolna a Radovec.

Dále **ZUDA (1969)** uvádí, že originální Shagya zanechal v Bábolně celkem 5 synů, z nichž pokračovatelem linie byl Shagya 4 z matky 94 Siglavi. Tento hřebec zplodil kromě dalších pěti pepiniérů hlavně mezöhegyeského Shagya X z matky 307 Samhan, který je vlastně praotcem všech nyní žijících Shagyů. Od něho odvozují především původ radovečtí Shagyové, z nichž Shagya II z matky 279 Shagya VII byl jejich zakladatelem.

ŠTRUPL a kol. (1983) popisuje, že až do roku 1914 dodával arabské hřebce do Čech a na Moravu hřebčín v Radovci. Ponejvíce to byli arabští koně kmenů Gidran (v Čechách) a Shagya, Amurath a Gidran (na Moravě). V roce 1934 bylo v Čechách pouze 15 orientálních hřebců.

DLABOLA (1996) uvádí, že chovným cílem je arabský kůň většího rámce, který pro svoji jezditelnost, temperament, charakterové vlastnosti a zdraví je vhodný pro

všechny druhy jezdeckého sportu a je dobře využitelný pro distanční jízdy a k záprahovým účelům.

MAHLER (1996) poukazuje, že chovem čistokrevných arabských koní se v současnosti zabývá řada evropských i světových hřebčinů. Byla dokonce ustanovena světová organizace WAHO (World Arabian Horse Organisation), která vede chovatelskou dokumentaci. Regstruje dnes přes 300 000 plnokrevných i polokrevných „arabů“.

Pro náš chov je nejvýznamější stádo v Topolčiankách (hřebčín byl založen 15. 10. 1921), jejichž chov je o roku 1973 členem WAHO. Od roku 1987 uznala tato organizace kategorii Shagya Arab (**MATOUŠEK a kol., 1996**).

V Řádu PK Shagya - araba (**DLABOLA, 1996**) se uvádí, že chovná populace v ČR zahrnuje k roku 1995 cca 130 koní. Z toho 8 plemenných hřebců a 65 klisen uznaných na úrovni ISG. V roce 1993 byl založen svaz chovatelů Shagya - araba v ČR. ČR se stala členem mezinárodní organizace sdružující chovatele Shagya - arabů Internationale Shagya-Araber Gesselshaft (ISG).

Základní charakteristika

Podle **EDWARDSE (1992)** je Shagya ve všech ohledech typický arab, je však kostnatější a mohutnější, než moderní egyptský typ.

ZUDA (1969) popisuje, že na zevnějšku arabského koně je především ušlechtilá, tzv. „štičí“ hlava s konkávní nosní linií, dlouhým širokým čelem, kratší obličejovou částí, jemným chrípím, velkýma jasnýma očima, malýma pohyblivýma ušima, jemnou kůží a srstí.

ŠTRUPL a kol. (1983) tvrdí, že od originálních arabů se kmen Shagya liší svou mohutností, protože dosahuje průměrné výšky v kohoutku přes 160 cm (až 169cm). Kromě toho vyniká souladností, hloubkou, šířkou a kulatostí tvarů, kterou u arabů většinou postrádáme.

Shagya arab má být pohledný, vyvážený, s výrazem ušlechtilosti, s dobře tvarovaným krkem, nápadnou horní linií, dlouhou zádí a vysoko nasazeným ocasem. Končetiny se požadují kostnaté, v kloubech suché. Význam je kladen na prostornou elastickou a korektní mechaniku pohybu v kroku, klusu i ve cvalu (**DLABOLA, 1997**).

Základní tělesné míry:

	Hřebci	Klisy
--	--------	-------

KVH (cm)	Min. 154	150-160
Obvod holeně	min. 19,5	min. 18

Perspektiva využití plemene

Shagya - arab nachází všestranné využití jako ušlechtilý jezdecký i pracovní kůň. Díky vynikající tvrdosti, nenáročnosti a elegantnímu zevnějšku s výrazným pohybem byli tito koně v dobách hipických útvarů u armády využíváni jako koně pro důstojnický sbor. V současnosti jsou Shagya - arabové využíváni pro turistické ježdění i jezdecké disciplíny v rámci soutěží organizovaných Českou jezdeckou federací (drezura, soutěže spřežení). Za rozhodující oblast sportovního uplatnění příslušníků tohoto plemene je však třeba považovat soutěže v distančním ježdění (endurance), kde nízká hmotnost, pevné končetiny a konstituční tvrdost těchto koní vytváří předpoklady pro jejich úspěšnost (MARŠÁLEK, 2005).

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Celkem koní	Hřebců	Klisen
2004	161	18	143

5.1.5. FRÍSKÝ KŮŇ

Původ

Fríský kůň patří podle DRAPEROVÉ (1996) mezi nejstarší plemena koní v Evropě a v průběhu staletí ovlivnil celou řadu jiných plemen. KHOLOVÁ (1996) hledá jeho počátek v době před 3000 lety a uvádí, že je to původní severoevropské plemeno, blízké koni armorickému, který byl prvním historicky doloženým těžkým plemenem.

EDWARDS (1992) tvrdí, že o fríských koních se už Římané zmiňují jako o silných pracovních zvířatech.

Domovem fríského plemene, jak uvádí **DRAPEROVÁ (1996)**, je Friesland, holandská provincie na pobřeží Severního moře. Byly zde objeveny zbytky starobylého chladnokrevného typu, z něhož dnešní fríský kůň pravděpodobně k pochází. **FHANA (2000)** datuje osídlení provincie do doby 500 let před naším letopočtem, původními obyvateli byly obchodníci, rybáři, zemědělci a také chovatelé koní. Stejný pramen uvádí, že první zmínky o plemeni pochází již z roku 1251, písemné záznamy se pak objevují v 16. století.

V době rytířů v brnění byl původní fríský kůň oblíben, byl dostatečně silný pro nesení obrovské váhy a přitom lehce ovladatelný a obratný. Těžcí reprezentační koně vhodní k turnajům byli podle **DOBRORUKY (1992)** chováni ještě na dvoře českého krále Ludvíka Jagelonského, který na fríském koni vyjel i do nešťastné bitvy u Moháče roku 1526. **DRAPEROVÁ (1996)** se domnívá, že na vývoj fríského koně měla vliv východní krev, zanesená do Holandska během křížových výprav, stejně jako andaluská za osmdesátileté války, kdy bylo Holandsko okupováno Španěly. Fríský kůň, který se takto vyvinul, byl pohyblivý všestranný kůň, vhodný pro práci na poli, do zápřeže i pod sedlo. **ANONYM (2002)** však například tvrdí, že ve Španělsku používali křížení s většími a robustnějšími středoevropskými plemeny, mezi nimi i fríského koně, k vyšlechtění krásného kočárového koně s elegantními chody – světoznámého andalusana (pouza raza española). Naproti tomu podle **FHANA (2000)** dala arabská krev španělských koní frískému koni vysokou karpální akci, malou hlavu a klenutý krk, **DUŠEK (1999)** pak podtrhuje zisk ušlechtlejší formy a typové homogenizace chovu. Autor dále připomíná velké rozšíření klusáckých závodů v nizozemských provinciích. Domácí klisny byly připravovány španělskými hřebci, neboť jejich potomstvo mělo velmi prostorný rychlý klus. Klusáci z Nizozemí nejčastěji byli mimochodníci, ovlivnili vznik klusáckých závodů v dalších zemích.

V 15. a 16. století bylo plemeno díky své pružnosti a obratnosti hojně vyhledáváno pro jezdecké školy v Paříži a Španělsku, jeho elegance v záprahu z něj učinila kočárového koně evropských královských dvorů. Svalnatá stavba, přirozeně vysoký krok, dobře vyvinutá záď, energická inteligence a mírná povaha, to jsou jeho přednosti, které způsobily poptávku.

V průběhu 19. století zvýšení poptávky po rychlejších koních a následným křížením dochází k zušlechťování fríského plemene a tím ke ztrátě jeho využitelnosti v zemědělství.

Tento trend vede ke snižování stavů. Svaz chovatelů fríského koně (Královská chovatelská společnost) podle **FHANA (2000)** vydává 1.5. 1879 „Paardenstamboek“, první plemenou knihu fríského koně v Holandsku. Ta zahrnovala dva registry: čistokrevní frísi v knize „A“ a kříženci v knize „B“. nejdrastičtější pokles stavů nastal před 1. světovou válkou a ten trval i mezi válkami. V roce 1907 byly knihy „A“ a „B“ uzavřeny a všichni koně byli dále registrováni v jedné plemenné knize dohromady. **ANONYM (2000)** zmiňuje, že v roce 1913 byli v plemenné knize registrováni pouze tři hřebci fríského koně. To mohlo vést k úplnému vymizení fríského koně, avšak díky vzniku společnosti „Fríský kůň“ v roce 1913 a její činnosti mohly být v roce 1915 znovu otevřeny oba registry. Během 2. světové války dochází k opětovnému využití v zemědělství a oživení plemene jako zemského koně.

Od založení plemenné knihy v roce 1879 dokázal fríský kůň svou vysokou schopnost adaptace. Od rytířského koně po koně kočárového, od závodního koně na krátké vzdálenosti po pracovního koně v zemědělství, od jezdeckého koně až po koně estrádního (**FHANA, 2000**).

Fríský koně patří mezi nejstarší evropská plemena a mají tak v hipologii významné postavení. V Nizozemí se předvádějí hlavně v zápřeži v historických dvouklolových sjees, vedení vozataji v historických krojích z minulého století. Přirozeně, že fríský koně jsou předváděni i v různě stylizovaných karuselech, zpravidla pod jezdkyňmi. I tato demonstrace přispívá k udržení národních tradic. U autochtonního plemene je to zvláště žádoucí (**DUŠEK, 2000**).

Základní charakteristika

Podle **DRAPEROVÉ (1996)** a **EDWARDSE (1992)** se kohoutková výšky pohybuje v rozmezí 152,5-162,5 cm, **TYRALA a kol. (2003)** pak uvádí interval 155-165 cm. **HORA a kol. (1999)** zmiňuje, že při výběru mladých hřebců, konaném každoročně v centrální hale v Leeuwarden, je u nich stanovena minimální hůlková výška v kohoutku 158 cm, **FHANA (2000)** pak dodává, že ve 4 letech je požadovaná výška 160 cm. Zbarvení je přípustné pouze černé, **ANONYM (2000)** uvádí, že v minulosti bylo možné i šedé či hnědé zbarvení, dnes je povolena jen malá bílá skvrna na hlavě nebo několik bílých žíní na hlavě.

Plemenný standard, jak uvádí **DRAPEROVÁ (1996)**, požaduje poněkud dlouhou hlavu s krátkýma ušima, elegantní klenutý krk, dlouhou hřívu, silné plece, mohutné kompaktní tělo se silnou skloněnou zádí a s poněkud nízko nasazeným hustým ocasem, krátké silné končetiny s kvalitními kostmi a s rousy, tvrdá a zdravá kopyta.

Zajímavosti

Vliv na ostatní plemena

Slavný oldemburský kůň vznikl v 17. století hlavně díky fríské krvi. Také angličtí fellský a daleský pony byli tímto plemenem silně ovlivněni. Plemeno Dole gudbransdal pochází z norského údolí Gurdbansdal a nyní se velmi podobá fellskému neo daleskému poníkovi, patrně proto, že mají společné některé předky, mezi nimi i fríského koně **EDWARDS (1992)**.

Jak již bylo uvedeno, **ANONYM (2002)** uvádí použití fríského koně ke šlechtění světoznámého andalusana (pura raza española) ve Španělsku.

Fríská klisna se koncem 18. století stala matkou Barse I., pepiniéra- zakládajícího hřebce chovu orlovského klusáka, snad nejpopulárnějšího ruského plemene (**TYRALA a kol., 2003; PETROŠOVÁ, 2003; EDWARDS, 1992**) předpokládají určitý podíl krve fríského plemene u shirského koně.

Pro své vysoké kvality byli fríšti hřebci importováni a působili například v Prusku (1624), později v Dánsku, v Salzburgu a v Kladrubech v roce 1771 a opět 1974 (hřelec Romke 1966 FPS234) **FHANA (2000)**.

5.1.6. LIPICKÝ KŮŇ

Původ

Hřebčín v Lipici založil v roce 1580 arcivévoda Karel Štýrský s cílem zásobovat vhodnými koňmi početné stádo arcivévodských stájí ve Štýrském Hradci a dvorní stáje ve Vídni (EDWARDS, 1994).

Lipické plemeno vzniklo z dovezených starošpanělských koní, kteří se vyznačovali typickými klabonosými hlavami a pěknými chody. K starošpanělským koním se přikupovali i

italští koně, kteří svým původem byli dost blízcí koním přivezeným ze Španělska (KOVALČÍK, 2004). MARŠÁLEK (2005) k tomuto dodává, že Lipicán patří spolu se starokladrubským koněm mezi nejstarší plemena se starošpanělskou a staroitalskou krví.

Podle KOVALČÍKA (2004) se na zušlechtování lipicánů používali ababští hřebci i kobyly, dovážené do Lipice přímo z Arábie. Postupem času se v lipickém chovu používalo stále méně arabů a jen kmen SIGLAVY se udržel s určitou převahou arabské krve.

Podle MARŠÁLKA (2005) společný původ se starokladrubským koněm umožňoval vzájemnou výměnu plemenného materiálu mezi kladrubským a lipickým hřebčínem a zajišťoval doplňování krevní základny obou chovů. Po roce 1830 došlo k diferenciaci chovného cíle obou hřebčínů, a zatímco v Kladrubech byl chován kůň kočárový, v Lipici byl chov zaměřen na jezdecké koně. Současný chov stojí na základě 6 kmenů založených běloušem Maestoso (1773) a plavákem Favory (1779) kladrubského původu, vraníkem Conversano (1776) italského původu, hnědákem Neapolitano (1790) španělského původu, běloušem Pluto (1810) dánského původu a běloušem Siglavy (1810) arabského původu, doplněných liniemi Incitato a Tulipan.

Lipicán je chován v bývalých zemích Rakouska-Uherska (Slovinsko- Lipica, Rakousko – Piber, Slovensko – Topolčianky a Maďarsko – Silvásvárad), ale i v Rumunsku a Itálii, a jeho typ se v uvedených chovech mírně liší. Jako velmi ceněný kůň se v posledních letech rozšiřuje do oblastí USA, Kanady, Jižní Afriky.

Perspektiva využití plemene

Lipicán byl v minulosti využíván jako výkonný a nenáročný hospodářský kůň (Slovensko), jako lehký kočárový kůň, ale především jako ušlechtilý kůň jezdecký. Jeho učenlivost, pracovitost a živý temperament byly důvodem pro jeho časté využití jako cirkusového koně. Ve Španělské jízdárně ve Vídni je využíván ve vysoké jezdecké škole, kde projevuje vynikající obratnost při předvádění cviků klasického ježdění na vysoké úrovni, zahrnující cviky nad zemí. Pohybově méně nadaní koně jsou pak využíváni jako výborní drezurní koně. Převažující bílá barva, ušlechtilost, vznosný pohyb a výborný charakter dělají z lipicána elegantního jezdeckého koně nejen pro drezurní využití, ale i pro rekreační a turistické ježdění (MARŠÁLEK, 2005).

Všichni lipicáni jsou dobře jezditelní koně. Vynikají však i v lehké zápřeži a osvědčují se také v zemědělských pracích (EDWARDS, 1994).

Základní charakteristika

Maršálek (2005) míní, že Lipicán je velmi ušlechtilý a harmonický kůň menšího obdélníkového rámce. K tomu **EDWARDS (1994)** dodává, že jde o koně měřícího málo přes 152 cm, ale některé linie, zejména kočárové typy, mohou být větší.

Je mohutný, s ušlechtilou, často mírně klabonosou hlavou s výrazným živým okem, má silný, svalnatý, vysoko nasazený krk, neznatelný kohoutek, delší, měkčí hřbet, delší, dobře vázaná bedra, dlouhou, širokou záď. Končetiny jsou suché, pevné a kostnaté, s dlouhou lopatkou, kratší holení a kvalitními tvrdými kopyty. Chody jsou elastické, kadencované, prostorné, s vysokou akcí. Vyznačuje se konstituční tvrdostí, živým temperamentem, dobrým charakterem a učenlivostí (**MARŠÁLEK, 2005**).

Dle **EDWARDSE (1994)**, jsou moderní lipicáni z Piberu vesměs bílí, hříbata běloušů se rodí tmavá a s věkem vybělují. Příležitostně se vyskytnou i hnědáci, kteří se ale do chovu nezařazují. Je však tradicí vždy jednoho držet přímo ve Španělské škole.

Dle **KOVALČÍKA (2004)** je kladen důraz na barevné zastoupení, přičemž je dodržována optimální skladba: 90% bělouš, 5% vraník, 5% hnědák.

Základní tělesné míry ve 4 letech stáří by měly dosáhnout:

	Hřebci	Klisny
KVP (cm)	164-167	160-164
KVH (cm)	154-157	151-154
Obvod hrudi	180-186	180-186
Obvod holeně	19,5-21,0	19,5-20
Hmotnost (kg)	500-550	480-510

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Celkem koní	Hřebců	Klisen
2004	45	5	40

V ČR je celkem 130 koní lipického plemene, z toho je od roku 1990 85 koní odchovaných u nás (**JUŘIČKOVÁ, 2004**).

5.1.7 STAROKLADRUBSKÝ KŮŇ

Původ

Podle **BÍLKA (1955)** má starokladrubský kůň společný původ s lipicánem ve španělsko-italských předcích. Převládá v něm však více složka italská, obsahující geny

alpského koně západního, který se již ve starověku šířil do Itálie podél Apenin (**LERCHE, 1956**). Starokladrubský kůň je karosiér původu italsko-španělského, je tedy blízký plemeni koní, které bylo až do konce 18. století chováno v severní a střední Itálii v četných větších i menších hřebčinech.

Starokladrubský kůň si uchoval svůj původní typ vlivem a působením nezměněného prostředí i čistokrevné plemenitby a také příbuzenské plemenitby až do dnešních dnů (**ŠTRUPL a kol. 1983**).

Starokladrubský kůň a místo jeho vzniku bylo z iniciativy ministerstva zemědělství České republiky vyhlášeno počátkem roku 1995 národní kulturní památkou. Jde o zcela výjimečnou záležitost, kdy se živé exempláře historického plemene koní staly nositelem statutu vyhlášené kulturní památky (**LUX, 1996**).

Kladrubský bělouš

Byl podle **JAKUBCE a kol (2000)** vyšlechtěn v českém dvorském hřebčíně v Kladruzech nad Labem, který byl založen Rudolfem II. roku 1579 na pardubickém panství.

Úkolem tohoto hřebčína byla podle **DUŠKA a kol (1992)** produkce španělských koní pro potřebu císařského dvorního ceremonálu a pro potřebu vojenskou. Pro elitní chov španělských koní byl vedle kladrubského hřebčína vybudován roku 1580 hřebčín v Lipici, který měl produkovat koně pro jezdeckou potřebu, zatímco kladrubskému hřebčínu byla určena produkce karosiérů, tedy koní pro těžké ceremonální zápřeže. Jedním z důležitých úkolů hřebčína bylo doplňovat a udržovat ve dvorní stáji ve Vídni 36 kladrubských hřebců, z nichž byla polovina vraníků a polovina běloušů. Z těchto hřebců byla sestavována dvě osmispřeží bílá a dvě vraná, která byla zapřahána při slavnostních příležitostech podle španělského ceremonálu do skleněných, zlatem zdobených kočárů **JAKUBEC a kol. (2000)**. Proto byly do Kladrub importováni nejen koně ze Španěl, ale i z Itálie, z kterých některé kmeny měly větší rámec a mohutnost a svým typem tak vyhovovaly chovatelským záměrům, které vyplývaly z chovného cíle hřebčína **DUŠEK a kol. (1992)**.

Největší rozkvět po stránce stavební a hipologické spadá podle Jakubce a kol. 2000 do doby Karla VI. (1712-1748), který byl velkým milovníkem koní. Löhneysen píše roku 1729, že Kladruby jsou nejsilnějším dvorním hřebčínem Karla VI. a mají na 300 klisen a 30 plemeníků **ZÁLIŠ (1979)**.

Podle **DUŠKA a kol. (1992)** na počátku sedmileté války (1756-1763), při oslavě vítězství nad pruskými vojsky v bitvě u Kolína 17. června 1757, vznikl v hřebčíně požár.

Shořely nejen budovy, ale i chovatelská dokumentace. Po této katastrofě císařovna Marie Terezie hřebčín zrušila a roku 1770 jej na popud syna Josefa II opět vybudovala.

Od roku 1918 bylo posláním hřebčína produkovat plemenné hřebce pro hřebčince, udržovat z historických důvodů ve stanoveném počtu stádo kladrubských běloušů, pak v omezené míře chov koní dostihových a konečně produkovat jezdecké sportovní koně pro zahraniční kupce (**ŠTRUPL a kol, (1983)**).

Starokladrubský kůň

Kladrubský kůň také označovaný jako starokladrubský, aby tak byla zvýrazněna jeho historická hodnota, dostal své jméno podle mateřského hřebčína. Zpočátku byli v hřebčíně chováni koně různých barev, později se však jejich populace rozdělila do dvou chovů. Kladrubští bělouši jsou nadále chováni v Kladrubech, vraníci v hřebčíně ve Slatiňanech (**DUŠEK a kol, (1992)**).

Jako původní linie běloušů založené v 19. století označil **Jakubec a kol (2000)** linie Generale a Generalissimus, přičemž **DUŠEK a kol. (1992)** za zakladatele populace žijící do nynější doby ve stádě běloušů považuje hřebce Generale(1787). Zakladatelem těchto kmenů kladrubských běloušů byl však podle **ŠTRUPLA a kol. (1983)** vraník Pepoli přivezený z Itálie.

Linie běloušů založené ve 20. století jsou pak podle autora linie Sacramoso a Favory, a také linie Rudolfo, založená pro snížení nebezpečí příbuzenské plemenitby dovozem hřebce Rudolfo lusitanského plemene.

BÍLEK (1955) se domnívá, že bílý starokladrubský kůň je ušlechtilejší než vraný starokladrubský kůň vlivem většího podílu staro španělských koní.

Podle **ŠTRUPLA a kol. (1983)** bylo vrané stádo zrušeno, v roce 1983 se ale prof. Dr. Bílek rozhodl regenerovat kladrubské vraníky. Jejich regeneraci prováděl nejdříve v Průhonicích a od roku 1946 v „pokusném hřebčíně Slatiňany“. Dnes se tam v této práci pokračuje ve Výzkumné stanici pro chov koní. Jak uvedl **JAKUBEC a kol. (2000)**, velmi důležitou roli při regeneraci této vrané varianty starokladrubských koní sehráli Richter a Dušek, takže **DUŠEK**

(1992) mohl konstatovat, že po 40 letech regeneračního procesu byla tato vraná varianta zachráněna.

Starokladrubský kůň se chová v tradičních liniích Solo, Sacramoso, Siglavi, Pakra. Novou linii založil dovezený východofříský hřebec Romke, který kladně ovlivnil v mnoha

vlastnostech černého starokladrubského koně. Dále autor hovoří o kmeni Napoleone, který však vyřazením posledního plemeníka v roce 1922 zanikla.

Přehled zakladatelů kmenů a linií plemene:

Číslo	Název	Varianta	Narozen	Plemeno	Původ
1	Generale	Bílá	1787	Starokladrubské	Morava (Kopčany)
2	Generalissimus	Bílá	1797	Starokladrubské	Syn Generale
3	Sacramoso	Černá	1800	Starokladrubské	Morava (Kroměříž)
4	Napoleone	Černá	1845	Starokladrubské	Řím–linie zanikla 1922
5	Solo	Černá	1924	Starokladrubské	Syn Sacramosa XXIX.
6	Favory	Bílá	1779	Starokladrubské	Hřebčín Kladruby n. L
7	Siglavi Pakra	Černá	1946	Lipické	Hřebčín Dakovo (Chorvatsko)
8	Romke	Černá	1966	Frís	Nizozemí
9	Rudolfo	Bílá	1968	Lusitano	Portugalsko

(SBORNÍK REFERÁTŮ, 2004)

Perspektiva využití plemene

Kladrubský kůň je mohutný karosiér majestátného vzhledu, vznosného, pyšného držení těla, zvláště při svém kadenčním klusu **ŠTRUPL a kol. (1983)**.

Chovným cílem je podle **ŘÁDU PK STAROKLADRUBSKÉHO KONĚ (2000)** galakarosiér, mohutný kočárový kůň určený k ceremoniální a reprezentační službě. Vedle tohoto základního předpokládaného využití starokladrubských koní se počítá s využitím části populace k záprahovým sportům, vybraných jedinců k drezurním disciplinám a rekreačnímu ježdění.

Základní charakteristika

Podle **ŘÁDU PK STAROKLADRUBSKÉHO KONĚ (2000)**, jde o koně velkého obdélníkového rámce, s ušlechtilými tělesnými proporcemi, s typickou klabonosou starokladrubskou hlavou a výrazným velkým živým okem. Krk je přiměřeně dlouhý, mohutný, klenutý a vysoko nasazený. Kohoutek je méně znatelný, **ŠTRUPL a kol. (1983)** doslova říká, že kladrubák kohoutek nemá. Hrudník je hluboký a široký, s přiměřeně

dlouhou lopatkou, umožňující typickou pohybovou akci. Středotrupí je oválné s nepříliš dlouhou slabinou. Zád' je mohutná, dlouhá, široká, zezadu oválná, eventuelně čtvercovitá. Fundament je kostnatý, suchý, s výraznými suchými klouby, středně dlouhou holení, s kratšími, eventuelně strmějšími spěnkami, s tvrdými prostornými kopyty.

Chody jsou elastické, kadencované a prostorné s typickou vysokou akcí hrudních končetin v klusu (předrámí v horizontální poloze). Prostornost chodů v klusu není na úkor typické akci koní starokladrubského plemene. Jak uvádí také **DUŠEK a kol. (1999)**, je typická mechanika pohybu s charakteristickou karpální akcí a kadencovaným klusem. Právě tento pohyb zvyšuje podle autora majestátnost vzhledu koní tohoto plemene.

Kladrubský kůň vyniká i fyziologickými vlastnostmi, má pevnou konstituci, dobrou plodnost, vytrvalost a dožívá se vysokého věku. Pro tyto své dobré vlastnosti byl oblíben a choval se po celých Čechách a byl až do poloviny 19. století rozšířen i v zemském chovu **ŠTRUPL a kol. (1983)**.

Starokladrubský kůň patří mezi pozdní plemena. Navzdory po léta prováděné příbuzenské plemenitbě v mnoha generacích se neprojevily v posledních desetiletích známky imbrední deprese. Mezi oběma stády (bílým a vraným) je určitý rozdíl v somatypu, který byl v dřívějších dobách před rozpuštěním vraného stáda ještě větší **DUŠEK a kol. (1999)**.

Standard základních tělesných znaků ve třech letech stáří (**ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY STAROKLADRUBSKÉHO KONĚ, 2000**):

	Hřebci	Klisny
KVP (cm)	172 – 180	169 – 178
KVH (cm)	162 – 170	159 – 168
Obvod hrudi (cm)	190 – 196	190 – 196
Obvod holeně (cm)	21,5 – 22,5	20,5 – 21,5
Hmotnost (kg)	570 – 670	545 – 645

Chovná populace zahrnuje k roku

Příslušníků tohoto jediného původního českého plemene žije na celé planetě jen 1 200. jak již bylo výše uvedeno, populace je rozdělena na osm otcovských linií: Generale, Favory a Rudolfo jsou bělouši, Solo a Siglavi Pakra vraníci. Generalissimus, Sacramoso a Romke se vyskytují v obou barevných variantách (**KŘEPELKA, 2005**).

5.1.8. ANGLICKÝ PLNOKREVNÍK

Původ

Na britských ostrovech měl chov koní historickou tradici, a to již v dobách života zdejších Keltů. Znamé jsou Caesarovy „Zápisky o válce galské“, kde popisuje závody malých koní britských s koňmi legionářskými z roku 55 př.n.l., na tomto se shodují autoři

(**DUŠEK, 1999; ŠULC, 1946**). **DUŠEK (1999)** dále popisuje import závodních koní do Anglie, který byl zaznamenán již za vlády Alfreda, který zavedl funkci „Maester of the Horse“, tedy hodnost nejvyššího podkoního, a to již v 9. století. V následujících stoletích se na britské ostrovy dováželi koně španělské, arabské a rovněž koně ze zemí germánských. Jak dále popisuje **KHOLOVÁ (2001)**, již antičtí autoři se zmiňovali o zálibě obyvatel Británie v závodech koní i záprží, a ovšem i o jejich bojovém využití. Dále se shoduje s **EDWARDSEM (1994)**, že Jindřich VIII., první patron koňských dostihů, založil Královský chov v Hampton Courtu, kde choval berberem ovlivněné španělské a italské koně. A tato zvířata byla křížena s domácím chovem „závodních koní“. Dle **EDWARDSE (1994)** jde o závodní koně, které v zásadě ovlivnil domácí rychlý galloway ze severní Anglie, předek fellského ponyho a irského hobbyho, předchůdce connemary. Dle **DUŠKA (1999)** dosáhly závody rozmachu zvláště za Jindřicha II. z Richmondu a Hattingstonu v 16. a 17. století, za Jakuba I., Karla I. (tréninkové metody dostihových koní a dostihový řád byly za jeho vlády natolik uznávané, že je přejímaly i jiné země). Edwards (1994) uvádí, že zejména za Karla II. V r. 1660 v období tzv. restaurace dostaly dostihy i chov nový impuls. A dle autora na tomto základě vznikl plnokrevný dostihový kůň. **DUŠEK (1999)** dodává, že právě za vlády Karla II. se do země importovaly slavné Royals mares (královské klisny) a byly založeny nové dostihové dráhy.

Na počátku 18. století se do Anglie dostali tři orientální hřebci, kteří se stali zakladateli plnokrevníka (**KHOLOVÁ, 2001**).

1) Byerley Turk [bayerlejs tark]

Dle **DUŠKA (1999), MAHLERA (1995) a ŠULCE (1946)** narozený roku 1680, ukořistěný při obléhání Vídně v tureckém táboře, **MAHLER (1995)** se domnívá, že kapitán Byerley ho jako devítiletého přenechal chovu. Poté, dle **KHOLOVÉ (2001) a EDWARDSE (1994)**, byl zařazen do hřebčína v Durhamu. V jeho linii pokračoval syn Jigg a vnuk Herod (*1758). Herodovo potomstvo vítězilo nejméně v tisíci dostizích.

2) Darley Arabien [derlejs arabien]

Je mnoho různých názorů na původ tohoto koně, šlo o arabského plnokrevníka, a tak se přikláním k tomuto příběhu (vysvětlení naleznete v historii vzniku arabského plnokrevníka).

MAHLER (1995) popisuje koně pocházejícího z nejvýznamnější rodiny Ku-Hai-Lan, narozeného v roce 1702, kterého získal lord Thomas Darley od šejka Mirzy v syrské poušti poblíž Damašku výměnou za zbraně. Šejk si však záhy směnný obchod rozmyslel a tvrdě požadoval koně nazpátek-nařídil zabít každého, kdo se pokusí vyvést vzácné zvíře ze země. Darleyovi námořníci proto v noci naložili koně do válečného člunu a tajně vypluli od arabských břehů. Mirza nakonec vymáhal koně i u anglické královny Anny, leč neúspěšně – Darley Arabian zůstal v Británii. Většina pramenů se shoduje, že kůň pocházel se Sýrie a byl zakoupen mezi rokem 1702- 1712.

Z působení tohoto hřebce vyrostl doslova výkvět koňského světa, dále dle **MAHLERA (1995)** dnes nenajdeme anglického plnokrevníka, který by neměl v rodokmenu jeho jméno. **EDWARDS (1994)** jej popisuje jako pohledného, nádherně souměrného koně, nejkrásnějšího z celého tria. V kohoutku měřil 152 cm, byl tedy větší než mnohý dnešní plnokrevník. Ze spojení s klidnou Betty Leedes se narodil první z velkých dostihových koní, Flying Childers. Tento kůň byl podle slov svého majitele nejrychlejší z koní, kteří kdy běželi v Newmarketu. Jeho vlastní bratr, Bartlett's Childers, zplodil Squirta, jehož potomkem byl Marske, otec Eclipse, který nebyl v dostihu nikdy poražen. Eclipse založil druhou linii, od které se odvozují i některé významné linie dvacátého století.

3) Godolphin Barb

Narozený v roce 1724, původem berber (**MAHLER, 1995; DUŠEK, 1999**). Jeho životní cesta byla klikatá: do Evropy se dostal pod jménem Bu Sham (nepravý) jako dar pro francouzského panovníka Ludvíka XV. U dvora však tehdy byli v módě elegantní andaluští a neapolští koně, a tak Bu Shama, poměrně malého a nepříliš vzhledného, prodali pařížskému obchodníku. Hřebec tahal po městě káru s vodou... Surové zacházení, hlad a špína z něj udělaly zlé a zchátralé zvíře (přilnul pouze k malému kocourkovi, se kterým byl zobrazován). Přesto si jej všiml jistý koňský handlíř Coke, za směšnou částku ho kupil a odvezl do Anglie. Prodal koníka v první hospodě a i hostinský se ho rád zbavil, jakmile našel zájemce. Bu Sham skončil ve stáji lorda Godolphina, dokonce po něm dostal jméno – Godolphin Barb. Svou kariéru plemeníka zahájil kuriózním podvodem: hřebec Hobgoblin (pravuk Darleye Arabiana) nechtěl připářit klisnu Roxanu, podkoní ji tedy tajně připustil Godolphinem Barbem. Do roka se narodil hřebeček Laht, který se rychle

vypracoval na jednoho z nejlepších dostihových koní. Když štolba přiznal pravdu o původu, začal být hřebec cílevědomě využíván pro chov. Byl však již stár a poznamenán pohnutým životem, zanechal po sobě výjimečné, leč bohužel už nepočtené potomstvo...

Anglický plnokrevník vznikl v 17. a 18. století v Anglii, aby uspokojil vášně šlechty a králů pro koňské dostihy (**EDWARDS, 1994**).

Název plemene je THOROUGHBRED. V anglickém originále to znamená zvíře z dokonalého chovu, tedy plnokrevníka. Tento název je vyhrazen jen pro anglické plnokrevníky (**KHOLOVÁ, 2001**). Toto slovo se objevilo v roce 1821, v 2. svazku plemenné knihy (GENERAL STUD BOOK), která obsahuje genealogizované záznamy britských a irských plnokrevníků (**EDWARDS, 1994**). Dnes už víme, že 81 procent genů plnokrevníků pochází z pouhých 31 původních předků, hlavně ze tří orientálních zakladatelů plemene (**KHOLOVÁ, 2001**).

Byrtey Turc, Darley Arabian, Godolphin Barb a stovka „royal mares“ korunovali staleté úsilí britských chovatelů, vytvořili dosavadní vrchol koňských plemen (**MAHLER, 1995**).

Perspektiva využití plemene

Díky své pevné konstituci, výkonnosti a schopnosti regenerace po námaze, je často využíván ke zvýšení výkonnosti a zlepšení konstituce při křížení s jinými teplokrevními plemeny. Významným způsobem přispěl i ke vzniku některých plemen koní (český teplokrevník, moravský teplokrevník, kůň Buďoného). V celém světě se chová jako nejrozšířenější plemeno chované pro rovinové i překážkové dostihy, ale uplatňuje se i v jiných jezdeckých disciplínách (parkur, drezura). Vzhledem k relativně tvrdé selekci a omezené době využitelnosti v dostihovém provozu jsou angličtí plnokrevníci po skončení dostihové kariéry často úspěšně využíváni jako sportovní a rekreační koně. V případě, že mají klidnější temperament a dobrý charakter, též jako koně školní, nebo například pro hipoterapii. (**MARŠÁLEK, 2005**).

Základní charakteristika

A 1/1 lze charakterizovat jako koně středního až většího obdélníkového rámce, ranného (DUŠEK, 1999). Ačkoliv je do plemenitby vybírán především na základě výkonnosti v rovinových dostizích, má obvykle korektní exteriér. Jeho hlava je suchá, delší, rovného profilu s výrazným živým okem. Krk je dlouhý, rovný, středně nasazený, kohoutek výrazný a dlouhý, delší hřbet a dlouhá skloněná zad'. Požaduje se dostatečně hluboký, nepřiliš široký hrudník, suché a pevné končetiny s dobrými kopyty. Vyznačuje se živým temperamentem, konstituční tvrdostí, raností, dobrou plodností, inteligencí a dobrým charakterem, je však náročný na kvalitu ošetřování a krmení. Má vydatný prostorný pohyb, zvláště v kroku a ve cvalu. Klus je často méně prostorný a výrazný, proto se A1/1 předvádí obvykle na ruce pouze v kroku (MARŠÁLEK, 2005).

Základní tělesné míry:

kohoutková výška je nejčastěji v rozmezí 160 až 168 cm, obvod holeně 19 až 21 cm.

Chovná populace zahrnuje k roku

	Koní celkem	Hřebců	Klisen
2004	5 260	57*	617*

* počet koní použitých k plemenitbě

5.1.9. ČESKÝ TEPLOKREVNÍK

Původ

Český teplokrevník je teplokrevný kůň, který vznikl na základě rakousko–uherských polokrevných kmenů, imigrace genů těžkých německých teplokrevných plemen, později zušlechtěný v menší míře anglickým plnokrevníkem (**Řád PK ČT, 1995**)

Na začátku 19. století se chov teplokrevných koní v Čechách vyvíjel pod vlivem koně starošpanělského a staroitalského, který byl rozšířen téměř po celé Evropě. V 19. století byl však tento kůň téměř úplně vytlačen výkonnějším a rychlejším anglickým plnokrevníkem a polokrevníkem. Z anglických polokrevných kmenů také vychází základ českého teplokrevníka. Pro jeho vznik jsou rozhodující tyto kmeny:

Furioso – založen hřebcem Furioso (A1/1), narozeným v roce 1836. Byl to ušlechtilý a kostnatý plnokrevník, který dal během deseti let svého působení v maďarském hřebčině Mezöhegyes 95 plemenných hřebců a 81 klisen. Na jeho základě vznikl samostatný kmen North Star, který se rozšířil do Čech, ale i do Rumunska a Jugoslávie.

Przedswit – založený hřebcem, narozeným v roce 1872 v Polsku. Byl to vynikající dostihový kůň s výborným exteriérem, který působil jako korektor v polokrevném chovu v Rakousku a později i v Čechách (Nemošice). Synové jeho potomka Przedswit I z anglonormanské klisny 54 Eclantate (Przedswit II a Przedswit VI) jsou zakladateli významných linií Outremer (hnědá) a Haudegen (ryzá).

Nonius – jeho zakladatelem byl anglonormanský hřelec, narozený v roce 1910, jehož potomstvo vynikalo dobrými užitkovými vlastnostmi, což bylo příčinou jeho širokého rozšíření v oblasti Maďarska a Slovenska.

Tyto polokrevné kmeny našly uplatnění v teplokrevných chovech i jiných států. Na Moravě dali potomci těchto kmenů základ místnímu autochtonnímu plemenu, známému jako Moravský teplokrevník. V menší míře se zde uplatnili i příslušníci arabských polokrevných kmenů a angloarabského kmene **Gidran**.

V první polovině 20. století došlo v oblasti Čech k výraznému působení oldenburských koní, kteří byli využíváni z důvodu zmohutnění populace teplokrevníků. Český teplokrevník, který takto vznikl, byl mohutným koněm vozového typu, hrubší stavby těla, s těžší hlavou, vysoko nasazeným krkem, měkkým hřbetem a častými vadami fundamentu. Kohoutková výška hřebců byla 170 až 175 cm, obvod hrudi 200 až 205 cm a obvod holeně 22 až 23 cm.

V šedesátých letech 20. století se omezilo využití koní v zemědělství a těžišťě využití teplokrevných koní se postupně přesouvalo do oblasti sportovní. V této době byli v

chovu intenzivně využívání hřebci hannoverského a trakénského původu (Alarm, Diktant, Servátor, Doremit, Kornet, Quoniam, Karneol, Plověk). Z důvodu snížení stavů koní došlo také ke splnutí moravského a českého teplokrevníka, kteří se do té doby lišili ve stavbě těla i vlastnostech, neboť uplatnění oldenburských koní na Moravě zdaleka nebylo tak intenzivní jako v Čechách.

V závěru minulého století (1995) se stal český teplokrevník otevřenou populací, v níž jsou využíváni v plemenitbě hřebci celé řady evropských plemen, respektive koně zapsaní v různých plemenných knihách (anglický plnokrevník, arabský plnokrevník, německá teplokrevná plemena, holandský teplokrevník, belgický teplokrevník, francouzský jezdecký kůň a další). (MARŠÁLEK, 2005)

Perspektiva využití plemene

Podle **ŘÁDU PK (1995)** je zvláště vhodný pro všechny druhy výkonnostního jezdeckého sportu v rámci disciplín zahrnutých v FEI a je dobře využitelný i pro běžný jezdecký a vozatajský provoz.

Základní charakteristika

Je to kůň poměrně mohutný s méně vyjádřeným typem jezdeckého koně, jen s průměrnými chody, s dobrým charakterem, klidného temperamentu. Exteriér je v celku korektní, často s delšími liniemi, korektní častěji lymfatickým fundamentem a dobrými kopyty. Původ českého teplokrevníka není často geneticky homogenní. (**ŘÁD PK ČT, 1995**)

Plemenným standardem je ušlechtilý, korektní a výkonný teplokrevný kůň většího rámce s dobrými liniemi, s kmihuplnými, prostornými, elastickými a korektními chody, který má svoji jezditelnost, temperament, charakterové vlastnosti a pevné zdraví (**ŘÁD PK ČT, 1995**)

Dospělí koně by měli dosáhnout následujících rozměrů (měr). (ŘÁD PK ČT, 1995)

	Hřebci	Klisny
KVH (cm)	163-170	161-168
Obvod holeně (cm)	20,8-23	19,5-22

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Koní celkem	Hřebců	Klisen
-----	-------------	--------	--------

2002		193	
2003		200	
2004	8 613	213	8 400

(ÚE koní, 2004; REGNER, 2005).

Zajímavosti

Vývoj chovu českého teplokrevníka v letech 1999 – 2003 (REGNER, 2005)

Rok	Připuštěno klisen	Počet evidovaných hříbat v PK ČT			Počet nově zařazených hřebců	Počet nově zapisovaných klisen
		hřebci	klisny	celkem		
1999	1 737				21	
2000	2 114	366	566	932	23	812
2001	2 128	475	583	1 058	0	693
2002	2 264	521	573	1 094	35	678
2003	1 543	556	550	1 106	19	602

5.1.10. KŮŇ KINSKÝ

Původ

Toto plemeno vzniklo jako samostatná větev českého teplokrevníka, hlavní odlišností je typická barva těchto koní.

Variantou, vyšlechtěnou známou hipologicky fundovanou rodinou hrobat Kinských, jsou chlumeční plaváci a isabely, kteří se dnes nazývají koně Kinští. Jsou chováni s podílem A1/1 a skokově jsou velmi disponovaní. Chovná základna těchto koní je v Chlumci nad Cidlinou (**DUŠEK, 1999**).

Dle **DUŠKA (1999)** jde o nejtypičtější, tedy již prochované jádro chovu českého teplokrevníka, typ těchto koní byl reprezentován hlavně linií Bystrý.

Perspektiva využití plemene

Jako u českého teplokrevníka, jde o koně všestranně využitelného ve sportu i rekreaci s dobrým potenciálem ke skoku.

Základní charakteristika

Kůň Kinský se v současné době vyznačuje středním tělesným rámcem, harmonickým zevnějškem, dobrou jezditelností a skokovými schopnostmi, vynikajícím charakterem a inteligencí (**GOTTHARDOVÁ 1997**). Jde o koně sportovního typu s převahou typické barvy isabel a plaváků. V chovu jsou upřednostňovány klisny s vlastní sportovní výkonností a sportovně vyjímeční hřebci (**Řák PK ČT-EK 1997**).

Základní tělesné míry:

	Hřebci	Klisny
KVH (cm)	163-170	161-168
Obvod holeně	20,5-22,5	19,5-22,0

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Celkem koní	Hřebců	Klisen
1994	362	12	350
2004	365	35	330

5.1.11. MORAVSKÝ TEPLOKREVNÍK

Původ

Chov teplokrevního koně má na Moravě dlouhodobou tradici. Na základě opatření pro zvelebení chovu ovlivňovali jeho chov nejdříve císařští, původně španělští a neapolští hřebci. Později je nahradili plemenní hřebci z hřebčína Radovec, Mezöhegyes a Kisbér. Do roku 1850 převládali v produkci těchto hřebčínů arabští hřebci. Později postupně nabývali převahy plemeni nově založených rakousko-uherských anglických polokrevných kmenů Furioso a North Star. Oba zmíněné korekční zdroje přispívaly k postupné tvorbě ušlechtilého teplokrevníka pro potřebu rakousko-uherských jezdeckých útvarů (**MISAŘ, 2001**).

MARŠÁLEK (2005) usuzuje, že Moravský teplokrevník vznikl podobně jako český teplokrevník na základě polokrevných kmenů Furioso a Przedswit, částečně i Gidran a Shagya. Ve svém původním typu byl spíše mnohostranně užitkovým koněm. I v oblasti Moravy byl v plemenitbě teplokrevných koní používán kůň oldemburský, ale linii zde založil pouze jediný hřebec (Eboli). Chov moravského teplokrevníka proto navazoval na hřebčínské linie polokrevných koní. Zvláštní význam měl v tomto chovu hřebčín Pohořelice. Od 60. let minulého století došlo ke smísení českého a moravského teplokrevníka. Péčí Svazu chovatelů a příznivců moravského teplokrevníka (SCHPMT), založeného v závěru 20. století, došlo ke shromáždění podkladů potřebných pro opětovné uznání tohoto plemene.

Současný moravský teplokrevník je mladé plemeno uznané v roce 2004. Jeho vývoj vychází z původních rakousko – uherských kmenů koní Furioso, Przedswit, Gidran, Horth Star, Star of Hannover, Nonius, Shagya a Catalin. Do plemenné knihy byli zapsáni koně na základě genetické analýzy jejich původu (**MARŠÁLEK, 2005**).

Perspektiva využití plemene

Moravský teplokrevník je všestranně užitkový kůň vhodný ke sportovnímu využití, ale využitelný i jako kůň hospodářský nebo turistický. Většina těchto koní se vyznačuje prostorným a pružným pohybem, což dává předpoklady pro dobrou výkonnost. (**MARŠÁLEK, 2005**).

Základní charakteristika

Jedná se o koně, který byl oddělen z populace českého teplokrevníka na základě požadavků z hlediska původu po vybraných nositelích původních genů. V současné době

je nezbytná typová homogenizace a detailní charakteristika tohoto nově uznaného plemene. Protože se jedná o rozsahově omezenou a geneticky cennou populaci, měla by snaha chovatelů tohoto plemene vyústit v jeho zařazení do genetických zdrojů.

Dle **MISAŘE (2001)** by chovatelé měli zaměřit selekci zvláště na ušlechtilého, harmonického, konstitučně tvrdého jezdeckého koně korektní stavby těla s prostornou a kmihuplnou mechanikou pohybu.

Moravského teplokrevníka popisuje **MARŠÁLEK (2005)** jako koně středního obdélníkového rámce, souladné stavby těla. Hlava je suchá, s výrazným živým okem, střední až dlouhý klenutý krk, výrazný kohoutek, kratší a pevná horní linie s dobře vázanými bedry a oválnou dlouhou zádí. Dlouhá a šikmá lopatka, suchý, kostnatý fundament s výraznými klouby a šlachami, středně dlouhá pružná a pevná spěnka a dobře úhlovaná pevná kopyta. Je požadován výborný charakter, spolehlivost, pracovitost, vyrovnaný temperament, tvrdá konstituce se snadnou krmitelností.

Základní tělesné rozměry:

	Hřebci	Klisny
KVP (cm)	175-179	172-173
KVH (cm)	167	162-164
Obvod hrudi (cm)	188-197	192-196
Obvod holeně (cm)	21,6-22,0	20,6-20,8

(KRYBUS, HOŠÁK 2004)

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Celkem koní	Hřebců	Klisen
2004	230	25	205

5.1.12. SLOVENSKÝ TEPLOKREVNÍK

Původ

Vývoj slovenského teplokrevníka probíhal ve stejných historických podmínkách, jako tomu bylo v případě českého teplokrevníka (MARŠÁLEK, 2005). Dnešní slovenský teplokrevník je chovaný na základě nejvýkonnější světové krve, především francouzské, holštýnské a holandské, s podílem krve anglického plnokrevníka (DUŠEK, 1999).

Rozhodující podíl na vzniku tohoto plemene měli kromě hřebců kmene Furioso a Przedswit především jedinci kmene Nonius. Vzhledem k různorodému materiálu matek, které byly těmito hřebci zapouštěny, vznikly 3 typy Nonia – malý Nonius (do 165 cm kohoutkové výšky) pocházel z matek s krví arabskou, lipickou a sedmihradskou, velký Nonius (nad 165 cm) pocházel z klisen anglického plnokrevníka a s krví starošpanělskou. Třetím typem byl Menesbirtok Nonius (podle hospodářského dvora, kde vznikl), který pocházel z matek kladrubských a starošpanělských. Dnes je Nonius chován na Slovensku v jednotném, mohutném, kostnatém typu s všestrannou užitkovostí (MARŠÁLEK, 2005).

Od této populace je třeba významově oddělit slovenského teplokrevníka chovaného v České republice. Tento kůň je chován od roku 1995 na základě oprávnění k vedení plemenné knihy, vydaného MZe ČR dne 13. 10. 1995.

Filosofie šlechtění tohoto plemene vychází z perspektivy využití špičkového světového genofondu, kontroly dědičnosti a genetického zisku v každé další generaci a využívání nejnovějších poznatků v oblasti genetiky, šlechtění a reprodukce (MARŠÁLEK, 2005).

Perspektiva využití plemene

Chovným cílem je jednostranně upotřebitelný kůň pro sportovní využití s vynikající skokovou kapacitou a mechanikou pohybu, velmi dobrého charakteru, živého temperamentu, pevné konstituce a dobrého exteriéru (DUŠEK, 1999).

MARŠÁLEK (2005) doplňuje, že Slovenský teplokrevník chovaný v České republice je vysoce výkonný sportovní kůň, a protože vysoké požadavky na výkonnost jsou obvykle vázány také na živější temperament a vyšší náročnost na zacházení, je třeba počítat při perspektivě využití těchto koní i s takovými vlastnostmi. Z toho důvodu je slovenský teplokrevník chovaný v České republice obvykle nevhodný do zápřahu a při využití pro rekreační nebo turistické ježdění má obvykle vyšší nároky na kvalitu jezdce.

Základní charakteristika

Chovným cílem je korektní a výkonný jezdecký kůň předurčený svými vlohami pro jezdecký sport. Žádoucí je typ elegantního harmonického jezdeckého koně velkých linií s výraznou ušlechtilostí, korektním a suchým fundamentem a souladnou tělesnou stavbou. Kohoutková výška tříletých koní má dosahovat 160 až 170 cm. Vyžadují se dobré skokové schopnosti, energické, prostorné a elastické chody v taktu. Je žádán kůň snadno jezditelný, všestranně nadaný a pohotový k výkonu, lehce ovladatelný, s dobrým charakterem a klidným vyrovnaným temperamentem, s dobrým zdravím a schopností snášet fyzické i psychické zatížení (**MARŠÁLEK, 2005**).

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Celkem koní	Hřebců	Klisen
2004	955	55	900

5.1.13 ČESKOMORAVSKÝ BELGICKÝ KŮŇ (ČMB)

Původ

Nejrozšířenější rasou koní západních je plemeno koní belgických. Kolébkou předchůdce dnešního koně belgického je kraj na horním toku řeky Maasy, povodí Saony a mírně hornatý kraj condrožský v Belgii. O tom, že v Belgii se choval dobrý kůň odedávna, svědčí např. zpráva, že neblahý císař Nero si dal za svého mládí dovést z Belgie několik koní, aby zajistil svému vozu vítězství při závodech v cirku. ŠULC (1946) dále píše, podle Theulegoeta chovala Belgie ve středověku koně ve třech typech: vlámském, ardénském a brabantkém.

MARŠÁLEK (2005) uvádí, že složitý název tohoto plemene charakterizuje genezi jeho vzniku. Základ chovu pochází z mohutných belgických koní dovážených do oblasti Čech a Moravy v závěru 19. a na začátku 20. století.

Řád PK (1995) uvádí následující importované originální belgické hřebce – 51 Bayard de Hereedia, 9 Marquis de Vraimont, 426 Aglae, 428 Branibor, 113 Successeur de Boneffe, 50 Corale, 26 Miroš.

Podle ŠULCE (1946) a DUŠKA (2000) započal chov koně belgického v Čechách již v roce 1870 a na Moravě v roce 1879. DUŠEK (2000) dále dodává, že pro naše podmínky vyhovoval nejlépe typ kontinentálního belgika, a to arden.

Od 30. let minulého století ustal dovoz plemenného materiálu a chladnokrevný kůň byl v Českých zemích budován z vlastních zdrojů MARŠÁLEK (2005).

DUŠEK (1995) popisuje, že chov chladnokrevníka spočívá na belgickém, event. belgonorickém podkladě. Chovaný belgický kůň je středního rámce, poněkud lehčí než v chovech zahraničních a je pohyblivější.

Podle MARŠÁLKA (2005) došlo ke zmenšení mohutnosti a zjemnění kostry, sušší stavbě těla a zvláště končetin a k častějšímu výskytu vad exteriéru v porovnání s původními belgiky.

V oblasti Čech, větším působením norické krve na chov chladnokrevníka, vznikl „český chladnokrevník“. A jak uvádí **MARŠÁLEK (2005)** v oblasti Moravy, kde bylo využití norických hřebců podstatně menší, si zachoval belgický kůň větší ušlechtilost a harmonii tělesné stavby - „moravský chladnokrevník“. V závěru minulého století (1995) se spojily oba typy při ustavení plemenné knihy pro českomoravského belgického koně.

Perspektiva využití plemene

ŠULC (1946) uvádí, že belgik je kůň raný, neboť vyspívá již ve třech letech. Je mírného temperamentu, klidný a důvěřivý k okolí, v práci spolehlivý a poměrně snadno ovladatelný.

Po předchozí likvidaci se chov chladnokrevníka znovu rozšířil, neboť požadavky na koňskou tažnou sílu pro lesní hospodářství jsou i při vysoké mechanizaci těžebních prací stále velké. Využití koní k přibližování kmenů při těžbě v lesních porostech je prosazováno i z hledisek ekologických (**DUŠEK, 1995**).

A podle **MARŠÁLKA (2005)** je dobře využitelný v podmínkách ekologického zemědělství a agroturistiky, kde je ceněn jeho dobrý charakter, ovladatelnost a harmonický a ušlechtilý zevnějšek.

Základní charakteristika

Dle **Řádu PK (1995)** je chovným cílem chladnokrevný kůň dospívající ve třech letech stáří, středního čtvercového rámce s dobrým osvalením, minimalizací exteriérových vad. Menší ušlechtilá hlava s živým okem, kratší vysoko nasazený krk, dobře utvářená lopatka, hluboký a prostorný hrudník, kratší středotrupí, s dobrou horní linií, kratší pevná bedra, mohutná, dlouhá, široká, skloněná a štěpená zád'. Fundament suchý, kostnatý, klouby výrazné, spěnka kratší a pružná.

Je to pracovitý a dobře ovladatelný kůň přiměřeného temperamentu, bez charakterových vad, dobře živitelný, pohyblivý, s výraznými chody.

Převažující barvou je ryzák se světlou hřívou a ohonem a typickými rousy.

Základní tělesné míry ve 2,5 letech by měly dosáhnout:

	Hřebci	Klisny
KVP (cm)	166-170	165-168
KVH (cm)	155-159	152-157
Obvod hrudi (cm)	187-194	192-198

Obvod holeně (cm)	23-23,8	22-22,7
-------------------	---------	---------

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Koní celkem	Hřebců	Klisen
1994	840	40	800
2004	1094 (zapsaní v PK)	44	1050

5.1.14 HAFLING

Původ

ŘÁD PK HAFLING (1999) uvádí, že za oblast vzniku haflinga je dnes považován Salten – Moeltenská vysočina v Etschtelu. Jméno hafling vzniklo podle malé obce u Merana. **EDWARDS (1994)** upřesňuje, že domovem plemene byla vesnice Hafflingen v Ötztalských Alpách.

Z mateřské strany se na vzniku podílely domácí alpské klisny (**ŘÁD PK HAFLING, 1999**). Dle **DUŠKA (1999)** se jednalo o menší klisny plemene norického, které se připařovali arabskými hřebci El Bedavi a v menším rozsahu i Dahomany.

V roce 1874 byl zapsán první haflingský hřelec 249 Folie, potomek orientálního polokrevníka 113 El Bedavi XXII a jedné zušlechtěné zemské klisny. Potomci ostatních orientálních kmenů (Dahoman, Tajar, Gidran) pozměnily haflingský typ a proto nebylo v jejich působení pokračováno. Později se nepodařilo zabránit přikřížení krve norika (**ŘÁD PK HAFLING, 1999**).

Uzavřený chov spolu s tvrdými podmínkami ve vysokých horách upevnily typ, který je nápadný a osobitý (**EDWARDS, 1994**).

Blízkým příbuzným haflinga je kůň Aveliňský, chovaný především v Itálii v mohutnější formě.

Plemeno haflingského koně je od roku 1990 u nás po dlouhé přestávce opět chováno na základě importu především ze země původu – Rakouska a Německa (**ŘÁD PK HAFLING, 1999**).

Perspektiva využití plemene

Původně hafling sloužil k lesním a polním pracím a také byl často využíván jako soumar k nošení nákladů na horách (**ŘÁD PK HAFLING, 1999**).

DUŠEK (2000) uvádí, že v horských obtížně schůdných terénech je neocenitelným pomocníkem člověka. A že má znamenitou orientaci ve výběru cest v těžkém horském terénu.

Podle **EDWARDSE (1994)** je hafling v poslední době v mnoha částech světa oblíben jako jezdecký a kočárový pony.

Základní charakteristika

Hafling je horský kůň všestranného užitkového typu, který se chová hlavně v alpských oblastech (**DUŠEK, 2000**).

Je to většinou ryzák s bílou hřívou a ohonem. Je mohutný a výška v kohoutku nepřesahuje 140 cm. (**EDWARDS, 1994**).

Vzhledem ke klimatickým podmínkám v oblasti vzniku, tvrdému odchovu mladých koní na vysokohorských pastvinách, se speciálním složením vitamínů a minerálů a také díky selekci a výběru chovných zvířat je toto plemeno velmi konstitučně tvrdé, odolné vůči nepřízní počasí a snadno krmitelné (**ŘÁD PK HAFLING, 1999**).

Hafling je pracovně využíván od stáří čtyř let, ale je dlouhověký, někteří jedinci pracují až do svých čtařiceti let (**EDWARDS, 1994**).

Hlava výrazná, ušlechtilá a suchá, u klisen a hřebců s typickým pohlavním výrazem, středně dlouhé, dobře nasazené uši. Krk je dostatečně dlouhý korektně nasazený, klenutý. Plec je dlouhá a šikmá, kohoutek dobře vyznačený, prsa široká, hrudník široký a dostatečně hluboký, hřbet dostatečně dlouhý, pevný s dobře vázanými bedry, zád' dlouhá, často mírně štěpená, dostatečně osvalená, ohon středně nasazený. Postoj pravidelný, končetiny se suchými výraznými klouby. Chody jsou prostorné a elastické, kopyto pravidelné, okrouhlé s dobrou rohovinou (**ŘÁD PK HAFLING, 1999**).

Základní tělesné míry:

Klisy 138-150 Hřebci 142-150

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Celkem koní	Hřebců	Klisen
-----	-------------	--------	--------

2004	315	20	295
------	-----	----	-----

5.1.15. NORIK

Původ

Toto plemeno se chová v zemích jižně od Dunaje. Vzniklo ve starořímské provincii Norikum, která se rozkládala v dnešní Rakousku a podle níž dostal své jméno. Jeho chov se v této oblasti rozšířil a vzhledem k uzavřenosti jednotlivých chovných oblastí v tomto horském pásmu se v chovech vytvořily rázy. Za nejtypičtější a standardní se považují pinzgavští norici, další ze známých rázů jsou norici štyrští, korutanští, dolnobavorští atd. **(DUŠEK, 1999)**.

Kolem roku 1565 převzaly péči o chov kláštery, které často sehrály významnou roli v chovu koní a vlastnosti norika upevnily a zlepšily. Salcburský arcibiskup založil ve městě nový hřebčín (v Reiss) a zakládaly se i další hřebčince a farmy. Arcibiskupská správa se pokoušela zlepšovat norický chov italsko-španělskými hřebci, což bylo naprosto neúspěšné, obdobně jako později pokus o přilítí krve koní clydesdalských, holštýnských a normandských a dokonce i belgických. Ukázalo se, že tyto snahy vyzněly negativně a zušlechťovací proces chovu norika nebyl nadále již narušován přílivem krve cizích plemen. **EDWARDS (1994)** dále uvádí, že plemenná kniha norika byla založena teprve v roce 1903, kdy bylo registrováno 450 hřebců a 1 000 klisen.

Do českých zemí se rozšířil norický kůň po „zlaté stezce“ v dobách, kde se z alpských zemí dovážela sůl. Při křížení norických hřebců s teplokrevnými klisnami v oblasti jižních Čech vznikl kdysi známý ráz koní netolických **(MARŠÁLEK, 2004)**. Také v českých zemích se norik dříve hodně využíval a na území severní Moravy a Slezska vznikl tzv. slezský norik **(EDWARDS, 1994)**.

Jedná se o chladnokrevné plemeno chované na podkladě čisté norické krve pocházející z importů norických hřebců, a to především 2934 Hubert Nero IX, 2693

Schrempf Diamant, 1542 Nero Diamant Vi, 1747 Neuwirth Diamant IX, 2500 Ritz Vulkan VIII, 2694 Fusch Vulkan XI, 1350 Streiter Vulkan (**ŘÁD PK NORICKÝ KŮŇ, 2004**).

Norik staršího typu měl těžší hlavu s náznakem klabonosu, měkčí hřbet byl přestavěný v kříži, měl kratší sráznou zád', málo osvalenou strmou lopatku, menší hloubku hrudi a byl vysokonohý. Tyto exteriérové nedostatky se již však odstranily. V současné době se zlepšila technologie chovu a kladně se promítla i v zlepšení exteriéru (**DUŠEK, 1999**).

Perspektiva využití plemene

Norik je přizpůsobivý, pohyblivý a velmi silný. Má dobrý pracovní charakter se značně výkonnostními schopnostmi při přibližování dřeva v lese (**EDWARDS, 1994**).

MARŠÁLEK (2004) uvádí, že má předpoklady i pro využití v lehčí zápřeži nebo pod sedlem, dobrý charakter umožňuje jeho využití pro turistiku, hippoterapii i jezdecký výcvik začátečníků, kde je využitelný i pro těžké jezdce.

Základní charakteristika

Podle kraniologických znaků je norik nejtypičtějším představitelem diluviálního koně západního typu (**DUŠEK, 1999**).

Chovným cílem je chladnokrevný kůň dospívající ve čtyřech letech stáří, středně velkého až velkého obdélníkového rámce, s dobrým osvalením (**Řád PK NORICKÝ KŮŇ, 2004**).

Jak **DUŠEK (1999)** udává, má norik vzhledem k tvrdým podmínkám prostředí chovu prodlouženou dobu ontogeneze, norik je tedy dlouhověký.

Pro moderního norika je typická těžší hlava, mohutná, s výrazným okem, krk středně dlouhý, středně vysoko nasazený s mírně výrazným kohoutkem, lopatka dobře úhlovaná, prostorný, středně hluboký, delší oválný hrudník se středně dlouhou volnějším horní linií, středně dlouhá pevná bedra, mohutná, středně široká a dlouhá, oválná, mírně štěpená a svažité zád'. Fundament silný, kostnatý, suchý, s menším výskytem rousů, kopyta pevná, pružná, dobře utvářená. Klouby méně výrazné s náznakem lymfaticnosti, spěnky krátká, pevná (**ŘÁD PK NORICKÝ KŮŇ, 2004**).

Barvou jsou norici hnědáci, vraníci, razáci a hermelíni (tygři), bizarním zbarvením hermelínů je známá krevní linie Elmar (**DUŠEK, 1999**).

Norik je pracovitý a dobře ovladatelný kůň přiměřeného temperamentu, dobrého charakteru, dobře krmitelný,

**pohyblivý, se středně prostornými chody (ŘÁD PK NORICKÝ
KŮŇ, 2004).**

Základní tělesné míry ve 2,5 letech stáří by měli dosáhnout:

	Hřebci	Klisny
KVP (cm)	166-170	165-168
KVH (cm)	155-159	152-157
Obvod hrudi	187-194	192-198
Obvod holeně	23-23,8	22-22,7

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Celkem koní	Hřebců	Klisen
1994	1400	50	1350
2004	1016 *	56	960

* zapsaných v PK

5.1.16. SLEZSKÝ NORIK

Původ

Slezský norik je plemeno vzniklé z rázu chladnokrevníka norické krve chované převážně ve Slezsku (**Řád PK, 1995**).

MARŠÁLEK (2005) dodává, že podíl genů angloarabských koní (Gidran) a norfolkských koní (The Great Gun) a tvrdé životní podmínky daly vznik samostatnému suššímu typu norického koně, který je od roku 1996 chován v České republice jako genetický zdroj. Exteriérem se liší od původního norika, je sušší stavby těla, harmoničtější a má méně exteriérových vad.

Současná populace rázu slezského norika, chovaná převážně na severní Moravě a ve Slezsku na podkladě krve hřebců, kteří byli zakladateli významných linií slezských noriků, a to 41 Norbert, 419 Bravo, 2526 Höllriegel, 2262 Gothenscherz, 12 Pfeilring, 324 Dietrich (**Řád PK, 1995**).

Perspektiva využití plemene

Stejně jako norik je přizpůsobivý, pohyblivý a velmi silný. Má dobrý pracovní charakter se značně výkonnostními schopnostmi při přibližování dřeva v lese (**EDWARDS, 1994**).

Díky exteriérovým odlišnostem od norika se více než on hodí do lehčích zápřeží, pod sedlo, pro hippoterapii, agroturistiku, či výuku jezdců začátečníků.

Základní charakteristika

Chovným cílem je chladnokrevný kůň dospívající v pěti až šesti letech stáří, středně velkého až velkého obdélníkového rámce, s dobrým osvalením. Hlava velká, suchá, ušlechtilá s oválnou očnicí, krk vysoko nasazený, střední až dlouhý, klenutý, často s mírně

výrazným kohoutkem, dlouhá, dobře úhlovaná lopatka, umožňující vydatný a prostorný chod, hrudník středně hluboký, široký, oválný, středně dlouhý, se středně dlouhou volnějším horní linií, středně dlouhá, dobře vázaná bedra, mohutná, středně široká a dlouhá, oválná, mírně štěpená a svažité záď. Fundament suchý, kostnatý, klouby a šlachy výrazné, suché. Kopyta pevná, pružná, dobře utvářená, spěnky krátká až středně dlouhá, pevná a pružná **(Řád PK, 1995)**.

Pracovitý a dobře ovladatelný kůň přiměřeného temperamentu, dobrého charakteru, dobře živitelný, pohyblivý, s výraznými prostornými chody. **(Řád PK, 1995)**.

Převažující barvou je ryzák. **(Řád PK, 1995)**.

Objevují se ale i hnědáci a bělouši.

Standart základních tělesných znaků ve 2,5 letech stáří:

	Hřebci	Klisny
KVP (cm)	166-170	165-168
KVH (cm)	155-159	152-157
Obvod hrudi (cm)	187-194	192-198
Obvod holeně (cm)	23-23,8	22-22,7

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Celkem koní	Hřebců	Klisen
1994	362	12	350
2004	365	35	330

5.1.17. ČESKÝ SPORTOVNÍ PONY

Původ

Český sportovní pony vznikl obdobně jako podobně využívaní koně v okolních státech (německý jezdecký pony, slovenský malý sportovní kůň) na základě křížení jezdeckých koní malého rámce (arabský kůň, anglický plnokrevník) s poníky velšského typu (MARŠÁLEK, 2005).

Perspektiva využití plemene

Český sportovní pony je určen především pro sport dětí a mládeže na všech výkonnostních úrovních. Je dobře využitelný jako rodinný kůň pod sedlo a do záprahu i pro běžný jízdařenský provoz (Řád PK, 2004).

Základní charakteristika

Cílem šlechtění je všestranně využitelný pony jezdeckého typu s tvrdou konstitucí, dobrou krmitelností, dlouhověký, nenáročný a odolný proti vnějším vlivům. Konstituce a zdravotní stav musí umožňovat ekonomický celoroční chov ve volném ustájení s výběhem. Důraz je kladen na dobrý charakter, rozvážnost, vysokou inteligenci, ovladatelnost a ochotu k práci (Řád PK 2004).

Maršálek (2004) navrhuje, že sportovní pony je ušlechtilý, temperamentní a pohybově velmi dobře disponovaný kůň malého rámce. Maximální kohoutková výška pro zařazení do této kategorie je 148 cm bez podkov nebo 149 cm s podkovami, přičemž na začátku jezdecké sezóny je vyžadováno oficiální přeměření koní.

Základní tělesné míry

KVH se u obou pohlaví pohybuje v rozmezí 111-148 cm

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Koní celkem	Hřebců	Klisen
2000	1150	40	1110 (386 *)
2004		70	430

* reprodukčně aktivní

Tato populace pony je tvořena jedinci registrovanými bez známého původu a se známým původem s předky různých typů poníků českého chovu, shetlandských a velšských pony, huculských a fjordských koní a v malé míře pak s předky anglických plnokrevníků, arabských koní a českých teplokrevníků.

5.1.18. HUCULSKÝ KŮŇ

Původ

Hucul je archaické plemeno, potomek lesního tarpana, který se vyskytoval v rumunských a ukrajinských karpatech. Domácí koně místního původu zde chovali Dákové již v antických dobách a později slovanské a rumunské kmeny. Se svými chovateli se koně dostali až na východní Slovensko. Název hucul je odvozen od východoslovanské národnosti, která po staletí obývá západní Ukrajinu a zakarpatský kraj. Tito horští zemědělci, pastevcí, dřevaři a voraři obývali neschůdné a chudé oblasti Karpat a chovali velmi otužilé typy domácích zvířat převážně místního původu (**KHOLOVÁ, 2005**).

Malé horské plemeno, pocházející z oblasti Karpatského oblouku, kde vznikalo dlouhodobým historickým vývojem na podkladě místních typů koní. Okolí Jasiny na Ukrajině se jmenuje huculsko, odtud tedy název huculský kůň, dříve Zakarpatská Rus (**ŘÁD PK HUCULSKÉHO KONĚ, 2005**). Byl chován v Rumunsku, Slovensku, Podkarpatské Rusi a jižní oblasti Polska jako horský kůň, dobře přizpůsobený chovu v drsných horských oblastech (**MARŠÁLEK, 2005**).

Osvědčili se při tahání kanónů i zásobovacích vozů v každém terénu, prošli frontami 1. i 2. světové války. Pak nastal jejich soumrak. Armáda je již nepotřebovala a socialističtí zemědělští „experti“ prohlásili, že tak malí koně jim nejsou k ničemu. Koncem 60. let minulého století jich bylo na celém světě necelých 300, tedy méně, než koní Převalského (**BOROVÍČKOVÁ, 2005**).

Autor dále uvádí, že hucul patří do „chráněného genofondu původních a primitivních plemen hospodářských zvířat FAO“ a jsou prohlášeni za genovou rezervu České republiky. Byli zachráněni před vyhynutím na poslední chvíli, ale povedlo se. Dnes jich je na světě 1 200, z toho polovina žije u nás.

Perspektiva využití plemene

Je to kůň s krátkým vyváženým pohybem, odolný, nenáročný, dobře přizpůsobený tvrdým podmínkám prostředí, s nízkými nároky na krmení a, výbornou výkonností (MARŠÁLEK, 2005). Po staletí hucul sloužil jako soumar a proslul svou schopností nosit těžké náklady po neschůdných horských stezkách, a to dokonce i po sněhu a ledu. KHOLOVÁ (2005) dodává, že v horských podmínkách projevoval mimořádnou obratnost na neschůdných cestách a vynikal jistým krokem a dokonalou orientací v terénu.

Proto ho také chovaly rakouské armádní hřebčiny. Víc než jiní moderní ponyové se užívá k tahu a zemědělské práci, ale lze jej využít i k jízdě (EDWARDS, 1994). Jak uvádí MARŠÁLEK (2005), je vynikající jako soumar v horském terénu. Díky pevnosti hřbetu a končetin nosili huculští koně za války kulometry a části děl o hmotnosti až 130 kg ve svazích se sklonem 45°. Je použitelný v zápřeži i k jízdě pod sedlem. Má dobrý charakter a klidný temperament, při zanedbání výchovy se u některých jedinců projevuje sklon k tvrdohlavosti. Je dobře využitelný jako hospodářský kůň, pro jezdeckou turistiku, pro hipoterapii a hiporehabilitaci, méně vhodný je pro výcvik mladých jezdců a dětí s ohledem na krátký a tvrdý chod, horší skokové schopnosti a horší ovladatelnost pro nezkušené jezdce.

Základní charakteristika

Chovným cílem je udržet dlouhověkého koně tvrdé konstituce, vytrvalého, skromného, nenáročného, s klidným temperamentem, dobrého charakteru, uchovávajícího si přirozené instinkty svého divokého předka, většinou dobře krmitelného (ŘÁD PK HUCULSKÉHO KONĚ, 2005).

Jeho hmotnost se pohybuje kolem 350 kg. Má souladné utváření těla, delší rámec, hlava je menší, suchá, krk silný a svalnatý, nízko nasazený a nízko nesený, s mohutnou hřívou. Hřbet je pevný, hrudník široký a hluboký, bedra pevná, zád široká a mírně skloněná. Končetiny jsou kratší, silné, s výraznými klouby a dobrými kopyty. Jejich postoj bývá vpředu pravidelný, vzadu často šavlovitý a kravský, spěnky jsou kratší,

strmější (MARŠÁLEK, 2005). KHOLOVÁ (2005) upřesňuje, že šavlovitý postoj zadních končetin usnadňuje horskému koni pohyb v terénu, ale v chovech se považuje za značnou vadu.

Znakem huculského koně je úhoří pruh, oslí kříž, zebrování bérce a předloktí, nestejně dlouhé žíně v hřívě a ocasu, pevné a pružné kopyto.

V barvách nejčastěji celoplášťový hnědák a plavák všech odstínů, i ryzák, a výjimečně vraník, bílé odznaky jsou nežádoucí.

Věk: plně výkonným zůstává hucul až do 25 let, dožívá se cca 30ti let, pracovat se s ním začíná ve třech letech, dospívá v 5 až 6ti letech. **(ŘÁD PK HUCULSKÉHO KONĚ, 2005)**

Základní tělesné míry:

	Hřebci	Klisny
KHV (cm)	136-144	134-142
Obvod hrudníku (cm)	165-185	160-180
Obvod holeně (cm)	18,2-20,2	17,5-19,5

(ŘÁD PK HUCULSKÉHO KONĚ 2005)

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Celkem koní	Hřebců	Klisen
2004	465	30	435

(ÚE KONÍ 2004)

Zajímavosti

Zkoušky základního výcviku: většinou je kůň absolvuje ve 3 letech a sestávají ze dvou částí: pod sedlem, kde se hlavně hodnotí ochota k práci, temperament, charakter, mechanika pohybu... včetně skoků, a z tahu. Lehký tah: 6km v časovém limitu 30minut. Těžký tah: 100m dlouhá dráha, 3x zastavení a plynulé rozjetí se 100 - 160kg břemenem, hodnotí se poslušnost, klidné rozjetí a styl tahu **(ŘÁD PK HUCULSKÉHO KONĚ, 2005).**

Země, ve kterých se chová huculský kůň: Rumunsko, Maďarsko, Polsko, Rakousko, Slovensko, Čechy.

Farmy v ČR, které se zabývají chovem huculského koně: celkem 5 větších chovatelů, Hucul klub Zmrzlík Praha

Řeporyje, Farma Hucul, Vítkovice v Krkonoších, farma Olšovka Březí u Žinkov, Zakšín u České Lípy, Farma /Y Cunkov u Jistebnice.

5.1.19. SHETLANDSKÝ PONY

Původ

Devět původních plemen ponyů ze Spojeného království je často označováno za horská a vřesovištní plemena, protože jejich přirozeným prostředím jsou divoká a řídká osídlená blata, vřesoviště a horské oblasti Británie. Dnes už tady žádné divoce žijící stádo není, ale mnozí chovatelé dosud ponechávají své pony v jejich původním prostředí, které je utvářelo
(EDWARDS, 1994)

Ta plemena, podle EDWARDSE (1994), která přežila do našich dnů, jsou exmoorský pony, dartmoor, newforest, velšský pony, fell, dales, skotský horský, shetlandský a connemara.

Plemeno shetlandského pony je u nás chováno několik staletí. Zemí původu tohoto koně jsou Shetlandské ostrovy patřící Velké Británii (**ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY SHETLANDSKÝ PONY, 2004**). Ta se již více než 100 let zabývá cílevědomým chovem shetlandských pony. (**MARKOVÁ, 2006**)

MARKOVÁ (2006) upřesňuje, že shetlandské ostrovy leží mezi Severním mořem a Atlantickým oceánem jižně od Islandu. Ostrovy jsou málo obydleny. Roste zde chudá vegetace, většinou mech, řídká tráva a tu a tam pár keřů a stromů. Průměrná roční teplota je 7°C, hodně zde prší a fouká vítr. Léto je krátké, zima mírná a bohatá na sníh.

MARŠÁLEK (2005) dodává, že šetlandský pony je typickým potomkem malých severských koní, pocházejících ze Skotska.

Perspektiva využití plemene

MAHLER (1995) popisuje, že tito koníčci, vyznačující se značnou silou, byli v minulých staletích spouštěni hluboko pod zem do šachet, aby v těsných chodbách tahali káry s narubaným uhlím. Jejich potomci se však dočkali lepší budoucnosti. Jejich charakterové vlastnosti umožňují široké možnosti využití.

Shetland se vždy u nás používal jako jezdecký kůň pro děti a jako kůň do lehké zápráže do kočárků a lehkých vozů. V horských oblastech byl používán jako kůň soumarský. Toto jeho využití se udrželo dodnes. Přibylo využití sportovní, a to jak jezdecké, tak vozatajské (**ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY SHETLANDSKÝ PONY, 2004**). Jak uvádí **MARKOVÁ (2006)**, shetland je osobnost, ale když s ním slušně zacházíte, udělá pro vás, co vám na očích uvidí. K tomu **MARŠÁLEK (2005)** dodává, že při jeho využívání dětmi je třeba věnovat dostatečnou pozornost jeho výchově, neboť při nedůsledném vedení se snadno stává zlomyslným.

Základní charakteristika

Shetlandský pony je nejmenší z koní chovaných u nás. Je chován pro svou nenáročnost. Chovným cílem je harmonický, charakterově vyrovnaný a všestranně použitelný pony, dlouhověký, nenáročný, dobře krmitelný, zdravý, bez vad postojů končetin a chodů. Bez hrubých exteriérových vad (**ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY SHETLANDSKÝ PONY, 2004**).

Podle velikosti se rozdělují na standartní – do 107 cm kohoutkové výšky a mini – do 86 cm (UK) a 87cm (ČR). Některé země ještě rozdělují shetlandy na typ originální, to jsou mohutnější silnější jedinci, a na typ sportovní, kteří mají lehčí a jemnější stavbu těla (**MARKOVÁ, 2006**)

Dle **ŘÁDU PK (2004)** se Plemeno shetlandský pony člení do tří typů:

- A) Originální typ
- B) Sportovní typ
- C) Mini typ

Základní tělesné míry:

A Originální typ

	Hřebci	Klisny
Výška v kohoutku – hůlková*	86 – 107	86 – 110
Výška v kohoutku – pásková**	90 – 122	90 – 126
Obvod hrudníku	122 – 150	115 – 150
Obvod holeně	13 – 17	12,5 – 16
Rozdíl mezi obvodem hrudi a KVP nejméně	25 cm	20 cm

* zkratka je KVH , ** zkratka je KVP

B Sportovní typ

	Hřebci	Klisny
Výška v kohoutku - hůlková	86 – 107	86 – 110
Výška v kohoutku – pásková	90 – 120	90 – 120
Obvod hrudníku	110 – 150	110 – 140
Obvod holeně	12 – 16	12 - 16

C mini typ

Míra ve 3 letech	Hřebci	Klisny
Výška v kohoutku – hůlková	do 85	do 85

(**ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY SHETLANDSKÝ PONY, 2004**).

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Koní celkem	Hřebců	Klisen
2000			38*
2001		6	
2004	232	12	220

* počet kisen s pevným původem , (**ÚE, 2004; JAKOVLJEVIČ, 2001**)

5.1.20. VELŠSKÁ PLEMENA PONY, KOB A VELŠSKÝ POLOKREVNÍK

Původ

Na tom, že velšský pony pochází z drsné, hornaté oblasti Walesu, se shoduje řada autorů (**DRAPEROVÁ, 1997; FRIESLOVÁ, 2005; MARŠÁLEK, 2005**). Někteří z nich dále popisují velše jako prastaré plemeno keltského původu.

Dle **DRAPEROVÉ (1997)** tvoří základ všech velšských ponyů překrásný velšský horský pony ze sekce A, který existoval po celá staletí v nehostinném prostředí své domoviny. Avšak jak dodává, jeho vývoj není příliš znám, ale datuje se přinejmenším od dob Římanů, kteří křížili koně východního typu s místním velšským genovým materiálem. Hlavně v osmnáctém století se provádělo křížení s plnokrevníky, araby a berbery. **MARŠÁLEK (2005)** připouští i křížení s norfolky a yorkshiry.

Křížení s velmi různými plemeny dalo vznik několika sekcím velšského ponyho na základě jeho vlastností.

VAN VUURENOVÁ (2002) píše, že převážná většina velšských poníků a koní byla do ČR importována z Německa, ale několik i přímo z Velké Británie, dále z Nizozemí, Rakouska a Slovenska. Ve Velké Británii je mateřská PK vedena od roku 1901 (rok 1992 udává **EDWARDS, 1994**) a zde jsou také určována jedinná platná pravidla.

Perspektiva využití plemene

Je vhodný pro všechny druhy jezdeckého sportu i pro běžné jezdecké, rekreační a vozatajské využití (**ŘÁD PK VELŠSKÝ PONY, 2004**).

Jak udává **FRIESLOVÁ (2005)** možností využití ponyho je mnoho. Je to ideální pony pro malé děti, ale vyniká i v zápřeži jako závodní pony. Kob je pony i pro dospělé, je to zdatný tažný kůň, ale také hunter s vrozeným talentem ke skákání.

Základní charakteristika

Cílem šlechtění velšských plemen pony, kob a velšský polokrevník je ušlechtilý a korektní pony/kůň, s dobrým charakterem, temperamentem, s prostornou a elastickou mechanikou pohybu, pevným zdravím (**ŘÁD PK VELŠSKÝ PONY, 2004**).

FRIESLOVÁ (2005) vyzvedává jeho odolnost vůči klimatickým podmínkám, nenáročnost na chov a prostředí s malým přídělem potravy. Dle **ŘÁDU PK (2004)** by měl být tvrdý, odvážný a poníkovský.

Dle **ŘÁDU PK (2004)** jsou možné všechny barvy kromě strakáče. **DRAPEROVÁ (1997)** dodává, že jsou to převážně bělouši, ale i hnědáci, ryzáci a palomino.

MARŠÁLEK (2005) se domnívá, že velšský pony je velmi ušlechtilý, harmonický, čtvercového rámce s ušlechtilou arabskou hlavou.

Oči jsou velké, smělé a výrazné, uši malé a bystře reagující. Krk dlouhý, dobře nesený a u klisen štíhlejší, ale u dospělých hřebců se sklonem k mohutnému hřebenu. Plece dlouhé, kohoutek poměrně jemný. Hřbet a bedra osvalená, silná a dobře vázaná. Hrudník hluboký. Zád' dlouhá a kulatá, ocas dobře nasazený a živě nesený. Hlezenní klouby musí být velké, ploché a suché. Kopyta dobře tvarovaná, tvrdá. Pohyb energický, volný a vycházející rovně z plece, v předu dlouhý. Hlezenní klouby se dobře ohýbají a zadní nohy dopadají rovně a mocně pod tělo (**ŘÁD PK VELŠSKÝ PONY, 2004**).

V plemenné knize společnosti pro velšské pony a coby (VB) jsou velští koně rozděleni do čtyř sekcí. Sekce A náleží velšskému horskému ponymu, který je nejmenší ze všech čtyř plemen. Tvoří jakousi základnu pro další tři typy. Sekce B patří velšskému ponyovi. V plemenné knize jsou také dvě sekce pro koby. Do sekce C se zapisují poníci typu koba – menšího z obou sekcí. Sekce D je věnována velšskému kobovi, jehož horní výšková hranice není omezena a často překračuje hranici pro pony, tj. 148 cm. Křížením

čistokrevných velšů s ostatními plemeny koní vznikají velští polokrevníci, kteří jsou také do plemenné knihy zapisováni s podmínkou, že mají prokazatelně alespoň 25% velšské krve (FRIESLOVÁ, 2005).

Základní tělesné míry:

Sekce A: velšský horský pony (welsh mountain pony), KVH do 122 cm

Sekce B: velšský pony (welsh pony), KVH do 137 cm

Sekce C: velšský pony v typu kob (welsh pony of cob type), KVH do 137 cm

Sekce D: velšský kob (welsh cob), KVH nad 137 cm neomezená

Sekce WPBR: velšský polokrevník (welsh part-bred), KVH neomezená

(ŘÁD PK VELŠSKÝ PONY, 2004).

Chovná populace zahrnuje k roku

Rok	Koní celkem	Hřebců	Klisen
2000	90	11	77 *
2004	-	58	240

*43 klisen je v reprodukci (ŘÁD PK VELŠSKÝ PONY, 2004) a (MARŠÁLEK, 2005).

7. Seznam literatury

1. **ANONYM:** Friessian Horse. (on-line). 2000, (citováno 2004-08-10). Dostupné na Internetu : <http://www.geocities.com/Heartland/Pointe/9771/friessian-horses.htm>.
2. **ANONYM:** Historie kolumbijských koní. (on-line). 2002, (citováno 2004-08-18). Dostupné na Internetu: <http://web-dog.net/hoste/pasofino/historie.htm>.
3. **BÍLEK, F.:** Speciální zootechnika II. Chov koní. SZN Praha, 1955, 247s.
4. **BÍLEK, F.:** Učebnice obecné zootechniky. Novina v Brně, 1933, 518s.
5. **BOROVÍČKOVÁ, R.:** Huculové ze Zmrzlíku. Týdeník květy č.9, 2005, s.37.
6. **DLABOLA, O.:** Katalog V. národní přehlídky koní plemene Shagya- arab, Fan club Shagya Štířín, 1997, 31s.
7. **DLABOLA, O.:** Řád plemenné knihy Shagya-arab. Svaz chovatelů Shagya-araba v ČR, 1996.
8. **DOBRORUKA, L. J., KHOLOVÁ, H.:** Zkrocený vládce stepi. Panorama, Praha, 1992,s.80-85.
9. **DRAPEROVÁ, J.:** Kůň a péče o něj. Nakladatelství Svojska a Vašut, Praha, 1997, 256 s.
10. **DUŠEK, J. a kolektiv:** Chov koní v československu. BRÁZDA, Praha, 1992, 173s.
11. **DUŠEK, J. a kolektiv:** Chov koní. BRÁZDA, Praha, 1999, 368s.
12. **DUŠEK, J., KHOLOVÁ, H.,** (PŘEKLAD Příkrylová, J., Husáková, T.): KONĚ, Velká kniha o chovu a výcviku koní. Agentura CESTY, 1995, 207s.
13. **DUŠEK, J.:** Kůň ve službách člověka – středověk. APROS, Praha, 1999, 262s.
14. **DUŠEK, J.:** Uchování a využití genových rezerv v chovu koní. Uchovanie a využitie génových rezerv v chove hospodárskych zvierat. Sbor. AZV ČSFR, 1992, s. 70-89.
15. **DUŠEK, J.:** Zajímavosti o koních. Edit, Praha, 2000, s. 7-10.
16. **EDWARDS, E. H.:** Obrazová encyklopedie koní. Agentura CESTY Praha, 1994, 400s.
17. **EDWARDS, E. H.:** The ultimate horse book. Dorling Kindersley Limited, London, 1992, 240s.
18. **EDWARDS, E. H.:** Velká kniha o koních. GEMINI Bratislava, 1992, s. 64-65.
19. **FHANA** (Friesian Horse Association of North America): A Short History of the Friessian Horse and the Original Friessian Studbook (on-line). 2000, (citováno 2004-08-17). Dostupné na Internetu: <http://www.fhana.com/bouma.htm>.

20. **FLADE, J., E.:** Grundwissen für Pferdezüchter und Pferdesportler, VEB Deutscher Landwirtschaftsverlag Berlin, 1981, 451s.
21. **FRIESLOVÁ, D.:** Welsh je široký pojem (Welsh Jahrbuch 1999). Jezdeckví č.3, 2005, s.58-59
22. **GOTTHARDOVÁ, L.:** Setkání – Návštěva chovatelů u hraběte Kinského. Světem zvířat č.8, 1997, s. 26-27.
23. **HORA, M., DUŠEK, J., NAVRÁTIL, J., JEŽKOVÁ, A.:** Připomínky k limitním hodnotám kohoutkové výšky při výběru mladých fríských hřebců. Pecínovský zpravodaj. Fríští koně. Sportovní a relaxační centrum Pecínov, 1999, s. 26.
24. **JAKOVLJEVIČ, D.:** Nutná pomoc v chovu shetlandů. Jezdeckví č.6, 2001, s.63.
25. **JAKUBEC, V., ZÁLIŠ, N., JELINEK, J., ONDRÁČEK, M., VOLENEC, J.:** Analýza znaků lineárního typu a ukazatelů výkonnosti v genové rezervě „starokladrubský kůň“. Hippologický věstník, č.2, výzkumné centrum chovu koní Slatiňany, 2000.
26. **JUŘIČKOVÁ, E.:** Chov lipicána na Slovensku. Sborník referátů, aktuální otázky chovu koní v ČR, 2004, s.162-166.
27. **KHOLOVÁ, H.:** Hucul. Jezdeckví č.3, 2005, s. 86.
28. **KHOLOVÁ, H.:** Plemena koní, Anglický plnokrevník. Jezdeckví č.9, 2001, s.64.
29. **KOLÁŘOVÁ, R.:** Nejkrásnější mezi koňmi. Jezdeckví č.3, 2001,s.44.
30. **KOVALČÍK, E.:** Chov lipicána na Slovensku. Sborník referátů, aktuální otázky chovu koní v ČR, 2004, s.158-161.
31. **KRYBUS, V., HOŠÁK, S.:** Vývoj šlechtění moravského teplokrevníka a principy jeho regenerace. Sborník referátů, aktuální otázky chovu koní v ČR,s.73-78.
32. **KŘEPELKA, J.:** Konference na posvátném místě. Náš chov č.2, 2005, s. 41.
33. **KUCIEL, J.:** Význam uchování biodiverzity genových zdrojů. Sborník referátů, aktuální otázky chovu koní v ČR,s.68-72.
34. **LERCHE, F.:** Starokladrubský kůň. SZN Praha, 1956, 239s.
35. **LUX, J.:** Podpora starokladrubských koní. Náš chov,č. 5, 1996, s. 45.
36. **MAHLER, Z.:** Člověk a kůň. Nakladatelství Dona České Budějovice, 1995, 183s.
37. **MARKOVÁ, V.,** (spolupracovala Skalická, M.): Ne každý malý pony je shetland. Jezdeckví č.3, 2006, s.48-49.
38. **MARŠÁLEK, M.:** Atlas plemen koní. (on-line). (citováno 2005-11-25). Dostupné na Internetu: <http://www.jcu.zf.cz>

39. **MATOUŠEK, V. a kolektiv:** Speciální zootechnika. Jihočeská Universita zemědělská fakulta České Budějovice, 1996, s. 51-56.
40. **MISAŘ, D.:** Vývoj a šlechtění moravského teplokrevníka a perspektiva jeho chovu. Jezdeckví č.1,2001,s. 16-17.
41. **NAVRÁTIL, J.:** Základy chovu koní. Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR v Praze, 1997, 60s.
42. **PETROŠOVÁ, A.:** Shirský kůň. (on-line). (citováno 2004-08-12). Dostupné na Internetu: http://www.zscvrch.cz/strZak/00_01/alenap/HTML.
43. **POLANSKÝ, J., VĚŘÍŠ, J., ŠILHA, J., NAVRÁTIL, J.:** Chov koní. Vysoká škola zemědělská a Praze, 1983, 77s.
44. **REGNER, K.:** Český teplokrevník a jeho šlechtění. Náš chov č.2, 2005,s. 42-43.
45. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY ACHALTEKINSKÝ PLNOKREVNÍK:** Asociace svazu chovatelů koní ČR. 1995, 16s.
46. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY ARABSKÉHO KONĚ:** (on-line). (citováno 2004-09-22). Dostupné na Internetu: <http://www.aschk.cz>
47. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY ČESKOMORAVSKÝ BELGICKÝ KŮŇ:** Asociace svazu chovatelů koní ČR. 1995, 21s.
48. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY ČESKÝ SPORTOVNÍ PONY:** Asociace svazu chovatelů koní ČR, (on-line). (citováno 2004-09-22). Dostupné na Internetu: <http://www.aschk.cz>
49. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY ČESKÝ TEPLOKREVNÍK – EQUUS KINSKY:** Asociace svazu chovatelů českého teplokrevníka, 1997, 20s.
50. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY ČESKÝ TEPLOKREVNÍK:** Asociace svazu chovatelů koní ČR. 1995, 20s.
51. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY HAFLING:** Asociace svazu chovatelů koní ČR. 1999, 12s.
52. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY HUCULSKÝ KŮŇ:** Asociace chovatelů huculského koně
53. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY NORICKÝ KŮŇ:** Asociace svazu chovatelů koní ČR. 1995, 21s.
54. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY SHETLANDSKÝ PONY:** Asociace svazu chovatelů koní ČR. (on-line). (citováno 2004-09-22). Dostupné na Internetu: <http://www.aschk.cz>

55. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY SLEZSKÝ NORICKÝ KŮŇ:** Asociace svazu chovatelů koní ČR. 1995, 20s.
56. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY STAROKLADRUBSKÉHO KONĚ:** Národní hřebčín Kladruby nad Labem, 2002, 39s.
57. **ŘÁD PLEMENNÉ KNIHY VELŠSKÝCH PLEMEN PONY, KOB A VELŠSKÝ POLOKREVNÍK:** Asociace svazu chovatelů koní ČR. (on-line). (citováno 2004-09-22). Dostupné na Internetu: <http://www.aschk.cz>
58. **SBORNÍK REFERÁTŮ, AKTUÁLNÍ OTÁZKY CHOVU KONÍ V ČR:** Kolektiv autorů, MZLU v Brně, 2004, 184s.
59. **ŠTRUPL, J. a kolektiv.:** Chov koní. SZN Praha, 1983, 416s.
60. **ŠULC, K.:** Zajatá krása. Jednotný svaz zemědělců v Praze, 1946, 159s.
61. **TYRALA, T. a kolektiv:** Černa perla – frís. (on-line). (citováno 2004-10-09). Dostupné na Internetu: <http://www.pelonic.cz/plemena.html>.
62. **ÚEK ČR:** (on-line). (citováno 2004-11-19). Dostupné na Internetu: <http://www.uek.cz>
63. **ÚSTŘEDNÍ EVIDENCE KONÍ:** Aktuální stavy koní. 2004
64. **VAN VUURENOVÁ, I.:** Česká plemenná kniha velšských plemen pony, cob a velšský polokrevník. Jezdectví č.5, 2002, s. 48-49.
65. **ZÁLIŠ, N.:** Bílí koně starokladrubští. Kruh Hradec Králové, 1979, s. 18-32.
66. **ZUDA, J.:** Chov koní. Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1969, 236s.